

M'ek tä n'ämejn'amehen tä n'alewuhui



MINISTERIO de
EDUCACIÓN
CIENCIA y TECNOLOGÍA
PRESIDENCIA de la NACIÓN



Programa Nacional
de Educación
Intercultural Bilingüe



M'ek tä n'ämejn'amehen tä n'alewuhui



MINISTERIO de
EDUCACIÓN
CIENCIA y TECNOLOGÍA
PRESIDENCIA de la NACIÓN



Programa Nacional
de Educación
Intercultural Bilingüe

AUTORIDADES NACIONALES

PRESIDENTE DE LA NACIÓN

Dr. Néstor Carlos Kirchner

MINISTRO DE EDUCACIÓN, CIENCIA Y TECNOLOGÍA

Lic. Daniel F. Filmus

SECRETARIO DE EDUCACIÓN

Lic. Juan Carlos Tedesco

SUBSECRETARIA DE EQUIDAD Y CALIDAD

Lic. Alejandra Birgin

DIRECTORA NACIONAL DE PROGRAMAS COMPENSATORIOS

Lic. María Eugenia Bernal

COORDINADOR PROGRAMA NACIONAL DE EDUCACIÓN INTERCULTURAL BILINGÜE

Prof. Osvaldo G. Cipolloni

AUTORIDADES DE LA PROVINCIA DE FORMOSA

GOBERNADOR

Dr. Gildo Insfran

MINISTRA DE CULTURA Y EDUCACIÓN

Lic. Olga Isabel Comello De Cabrera

SUBSECRETARIO DE EDUCACIÓN

Prof. Pedro Acosta Román

DIRECTORA DE EDUCACIÓN SECUNDARIA

Prof. Sandra Isabel Arrieta

COORDINADORA PROVINCIAL DE EDUCACIÓN INTERCULTURAL BILINGÜE

Prof. María Del Pilar De La Merced

Voces de nuestra cultura / Osvaldo Segovia ... [et al.] ; coordinado por María del Pilar De La Merced. - 1a ed. - Buenos Aires : Ministerio de Educación, Ciencia y Tecnología de la Nación, 2007.
84 p. : il. ; 28x20 cm.

ISBN 978-950-00-0616-3

1. Educación Multicultural. I. Merced, María del Pilar De La, coord.
CDD 370.117



Prólogo

El Ministerio de Educación, Ciencia y Tecnología a través del Programa Nacional de Educación Intercultural Bilingüe propone, en una de sus líneas de acción, apoyar la producción y edición de materiales didácticos originados en espacios de relación entre instituciones educativas y comunidades en contextos multiculturales y plurilingües.

Siguiendo este objetivo, se ha seleccionado el presente material que fue elaborado en un trabajo conjunto por los integrantes de distintas comunidades del área cultural wichi y los docentes del Centro Educativo N°2 de El Potrillo, en el departamento Ramón Lista de la provincia de Formosa.

El propósito de editarlo y difundirlo se relaciona con la intención de hacer visible la potente producción cultural de este Pueblo Originario en el presente. A la vez, permite que los jóvenes wichi, dispongan de dos textos diferentes, uno que permita profundizar el aprendizaje del español y otro escrito en la propia lengua, que aborda el conocimiento de la naturaleza y la sociedad, en particular los aspectos singulares de su propia cultura.

La obra logra recuperar por escrito la tradición oral guardada en la memoria colectiva. Un hallazgo singular lo constituye la selección y organización de los contenidos, agrupados en ejes temáticos relevantes que dan cuenta del entorno sociocultural del área de destino del material. También se destaca el cuidadoso diseño de las imágenes, singularmente atractivas y de notable fuerza expresiva, que reflejan, a partir de los dibujos de los niños y niñas, la vida cotidiana del pueblo wichi. Las diversas actividades del libro, invitan a profundizar los temas proponiendo el diálogo con los saberes de los ancianos de la comunidad y la búsqueda de información en otros libros de la biblioteca escolar. Los relatos dan cuenta de los procesos de cambio y continuidad en la vida de esta sociedad, y nos permiten a todos conocer y admirar la trama de la cultura wichi.

Esperamos que este texto aliente la producción de nuevos materiales por parte de esta comunidad y escuela, así como también de otras tantas que, en su conjunto, representan la diversidad cultural y lingüística de nuestro país.

Lic. Daniel F. Filmus
Ministro de Educación, Ciencia y Tecnología

Índice

Prólogo	7
Presentación	9
M'eñhei tä täthejlä tewokw	13
Thacha	14
Hin'ö tä y'uñho	16
N'oniwhik	18
W'ahat tä öthamil öyen thäka	19
Ahutsaj	22
Han'äfwaj	25
¿Atsi m'ek tä is che n'athachufwenej?	28
M'ek tä n'aisej tä täthche tañhi	31
Hal'ai tä ihi tañhi-na	32
Itshätai wet afwenchei tä iche thipei-na	41
T'ichun tä iche Kaniya	49
Tapyätsäl	50
¿Atsi m'ek tä is che n'athachufwenej?	52
M'eñhei tä ip'ante n'amejen wet ifwalas-na	55
Thip tä p'athalis täthe	56
Y'uñhchä	57
Teläj t'isan	58
Yel'ataj tä n'ow'ute	59
Chiloitas	60
Fwiyet thäy'e Pethay	62
Lawo	64
Itäj tä wichi hiw'en p'ante	66
Itäj-P'atha	67
Ahutsaj	69
¿Atsi m'ek tä is che n'athachufwenej?	71
N'otenkanyaj	75
T'ichun Tä Iche Siw'okw	76
Atsinha thutsha, han'äfwaj wet tus	81
Mamse thäy'e Lawo	83
¿Atsi m'ek tä is che n'athachufwenej?	86

Prólogo



*La EIB nos sirve para el proceso de cambio
que necesitamos como pueblo wichi.*

Oswaldo Segovia

Sabiendo que alumnos y docentes wichi del CENM N° 2 de El Potrillo contaban con un archivo de investigación, elaborado y compilado año tras año en los espacios curriculares de Lenguas indígena y española, les propuse que integraran un equipo con profesores wichi y criollos, de distintas disciplinas, con el desafío de lograr una nueva propuesta de trabajo, en la que el punto de partida fueran los avances alcanzados en el nivel de bilingüismo, en la capacidad de comunicación entre pares y en la relación pedagógica con los mayores, teniendo como resguardos la permanencia de la memoria oral y el fortalecimiento de la identidad cultural.

Con el convencimiento de que las culturas son tan dinámicas y vitales como sus creadores y copartícipes, y que consolidan y aseguran en continua sinergia el crecimiento social y colectivo, unos y otros pusieron manos a la obra. Tuve la suerte de participar en momentos de búsqueda y de discusión sobre cómo estructurar el trabajo. Vi a los alumnos dibujantes con preocupación y apasionamiento por ilustrar los relatos, haciéndose cargo de la identidad que debía mediar y evocar cada ilustración, buscando dar cuenta de lo que se dice desde el lugar en el que está expresado. Que los rasgos dibujados no disminuyeran el sentido de la palabra escrita y que esta no desdibujara lo que la literatura oral ha cobijado durante tanto tiempo con tanto vigor y realismo.

Del equipo de docentes wichi, me constan las horas transcurridas en el deleite y la reflexión compartida sobre lo propio, en la búsqueda de rigor y de memoria reconocida, con alumnos, con mayores y referentes comunitarios. El camino constante de enriquecimiento lingüístico y de intercambio ante cada aspecto a investigar y a profundizar, el debate sobre cómo incorporar nuevos conocimientos, cómo nombrarlos, cómo vincular a la comunidad en los pasos que se van dando desde los diferentes campos del saber y del hacer. La preocupación sobre la manera de contar lo ya contado para que estos y estas adolescentes y jóvenes desde el aprecio a su raíz puedan plantearse y plantear con otros, numerosos interrogantes e intenten caminos diversos por donde ampliar conocimientos y construir lo nuevo.

El trabajo del equipo multidisciplinar ha sabido de búsquedas y desvelos por dar pertinencia a las propuestas, por consolidar una tarea conjunta que vinculara los conocimientos y prácticas tradicionales con los campos disciplinares del ciclo secundario y que mantuviera la tensión constante de crecer desde lo institucional y pedagógico, en un proceso propio de educación intercultural bilingüe.

VOCES DE NUESTRA CULTURA y *M'EK TÄ N'AMEJN'AMEJEN TÄ N'ALEWUHUI* nos confirman, entre otras certezas, que la construcción escrita de la memoria colectiva es aprendizaje permanente y que la validación social del registro sistemático da nuevos motivos y nuevos instrumentos para que la *conciencia cultural* tenga vigencia y siga siendo *patrimonio colectivo*. Algo valorado y cuidado como actividad escolar y como mandato institucional. Y esto, a la vez que acredita identidad al CENM N° 2, fortalece los conocimientos disciplinares diversos, en tanto que aportan al proyecto social de crecimiento integral desde lo propio.

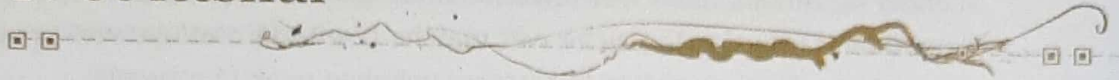
Con estos nuevos materiales las y los estudiantes, los docentes y las comunidades acrecentarán, sin lugar a dudas, la dinámica del saber cultural incorporando a su memoria nuevas situaciones, con la satisfacción de comunicar desde maneras diferentes y lugares distintos, mucho más aún de lo hasta aquí expresado.

Se trata de una invitación a participar activamente de la riqueza cultural de una identidad colectiva en continua recreación. Desde estas valiosas producciones nos convidan a todos, sin exclusiones y de manera intercultural, a acercarnos y conocer de mejor modo algo más sobre ella.

El PNEIB y todos quienes hicieron posible que este material esté en tantas manos y ante tantas miradas, saben con claridad porque se dedicaron a ello. Les debemos agradecer su compromiso. El mayor estímulo para las y los alumnos, sus comunidades y sus docentes será el crecimiento en nuevas comprensiones culturales que aporten a mejores y más igualitarias relaciones entre generaciones, pueblos y sociedades cultural y lingüísticamente diferenciados.

María del Pilar de la Merced
Formosa - mayo de 2007-

N'ot'ittshai



M'EK TÄ N'AMEI TÄ N'ALEWUHUI yäme iñhäj thakeyis, thachufwenyaj, thatekanhyaj, thatewoitshayaj, thachumtes wet thäy'e m'ek tä yakaletthät tä n'amil tä newhiche thipei-na n'aw'enhathamejlä iñhäj wichi. M'ek tä tamenej häp n'othämet tä n'ämejthi.

Ifwalas tä pajche wet iche p'ante n'ochufwenhyaj t'ha häpta ts'ilak tä n'oyämei, wet tä tep'ante-tso wet nithokej p'ante tä thaichufwenejen tä ischi yahanej tä tach'ahuye m'ek tä n'oyäme wet äp te ischi yahanej tä yämthi.

Tä iche p'ante n'ochufwenhyaj w'et wichi t'athe che n'ochufwen thamil lales häpkhilak thamil isej, häp tä tamenej tä iche n'ochufwenhyaj-w'et tä mamses thäy'e thutshai yahoye wet häpkhihena iñhäj tä ichuttej tä ichufwenej n'atfwas thämet wet lakeyis. Tsi tä pajche n'ahanej tä n'ämejthi n'amil ithämet wet iwatläk n'athachufwenej tä n'alesayen wet n'ayahyen häpkhilak nittäya m'ek tä n'alewuhui wet äp wichi iñhäj äp yahanej tä iche m'ek tä laha ihi tä ham-atlök n'alewuhui.

Thamil tä yahanej ihi p'ante tä laha ihi häp wichi lachufwenyaj inityenej p'ante mamses thäy'e thutshai tä yahoye n'ochufwenhyaj w'et chi thamil tay'ätshane wichi tä t'hänhäi wet nech'e thamil ilesayen m'ek tä laka t'hänhäi ifwenho.

Chi ôhanej m'ek tä ôlewuk häp tä tamenhiyeja chi kalethäj m'ek tä täthejlä wichi iñhäj tä t'uhawetej chi ôthaichufwenej häpkhilak ôsej. Nithokej thamil tä iche m'ek tä yahanej ischi y'añhettshi häpkhilak nithokej n'amil tä n'awoye thachufwenyaj. Thamil tä N'ochufwenyaj-wos isiyeja tsi häpe m'ek tä täthejlä thamil lachumet. Wet nithokej n'atfwas, mamses, thutshai thamil hiw'enhla m'ek tä thamil pajche pej iläte tä täthejlä n'amil tä n'a-wichitä n'ewche thaw'etes-na.

M'eñhei tä täthejlä tañhi wet tewokw tä ihi lahi-na häp tä yakaletthät n'amhohen tä ifwalas tä pajche wet matche p'ante tä n'at'uye wet n'awolahaya thiwei-na tsi häp tä hiw'enn'amhohen m'ek tä n'awatlä ifwalapej. n'ochufwenhyaj-w'et p'ante tsi eth tä ihi tañhi w'ok tewokw iche p'ante m'ek tä thaichufwenej tsilakhit'a tä iwatläk nithoke thäk. Tä tep'antetso wet ifwalas-na iche thakeyis tä laha ihi chi n'athachufwenej tejtä nemhit häpe tewokw wet tañhi t'ha häpta häpe m'ektan'awatlä ifwalas-na, tsi iche thakeyis tä tatänhit'a tsi n'amil tä thakeyis, chi häpe thakeyis tä t'uhawetej wet n'aikhajyen tä nahäpe wichi wet häp tä t'uhawetej chi n'at'fwas thäy'e mamses wet thutshai thaichufwenej. Häp tä tamenej tä iche thip tä ihi lahi-na tä yäme m'ek p'ante in'amejen wet thäy'e ifwalas-na.

Iche wufw-pe lakeyis tä wichi ichufwen lales, häp p'ante tä tamenej tä iche p'athalis thäy'e iñhäj m'eñhei tä n'oyäme tä kalethajhit'a chi matche p'ante, m'ek tä matche häp tä iche n'ochufwenhyaj tä täthejlä tä wichi ichufwenej lales. Iche iñhäj tä ihi lahi-na wet äp te iche iñhäj tä kamaj newache n'o-eth chi ilesayen wet häp tä iwatläk n'enthatichunhayaj tsi chi newache n'olesainek wet yik t'at tä tatäi tsi n'anahajej iñhäj m'eñhei.

Iche iñhäj n'olesainhai tä täthejlä n'amil ithämet tä nathachufwenej, tsi iwatläk n'ahanej tä iche n'othämtes tä nemhit n'at'fwas thäy'e mamses yahanej wet tejchi yahanej t'ha häptä iwatläk äp yahanej tä ilesayen. Iche wichi iñhäj tä w'enhathamej thämet wet yahuminchek yahanej n'amil ithämet, wet n'amil tä n'alewuhui chejphämpej wet n'okw laha ihihit'a. N'ahanej at t'hayej tä häp tä matche tä n'amil tä ithämet wet täj p'ante ts'ilak wet nithokej m'ek tä n'oyäme täthettsiy n'o-eth tä yämthi häp eth tä yahanej tsi thaichufwenej tä yämthi.

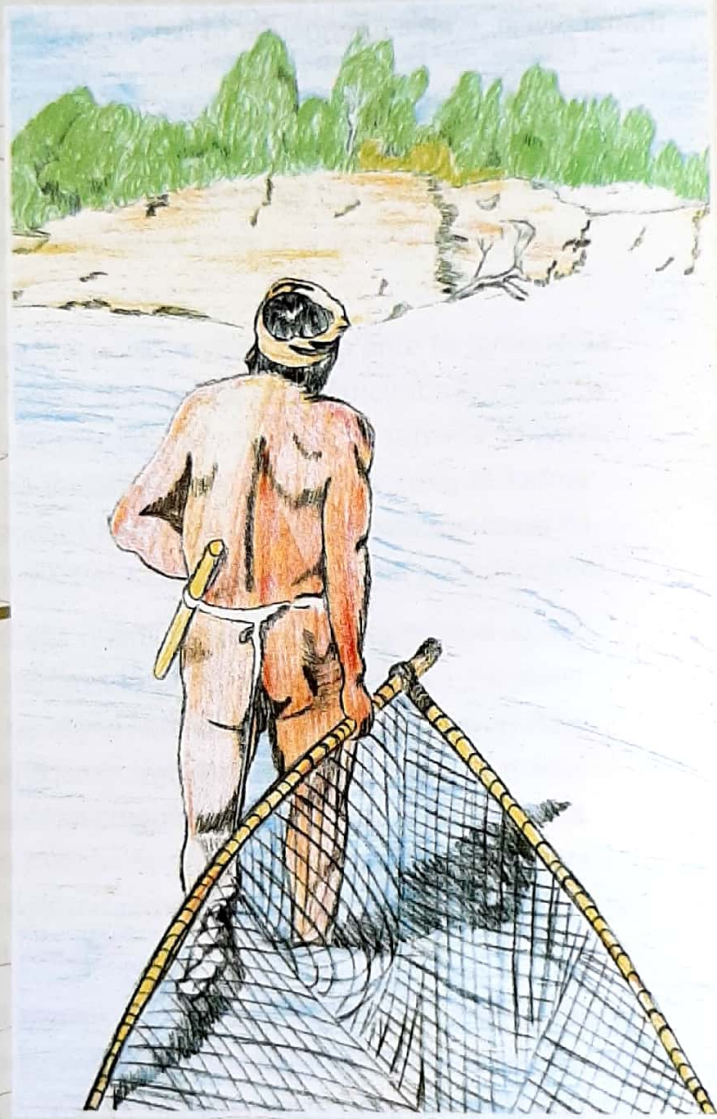
Eth tä iyahen nithokhiyela tä iwatläk tay'ätshanej iñhäj m'eñhei iwokotsayej tä kamaj iche wichi tä yahanej wet äp nitäfwelej m'eñhei tä lewukw. n'ochufwenhyaj tä in'amejen, iwatläk nithokej wichi itetshan tsi thamil lales tä isiyeja häpkhilak newache lapes m'ek tä n'athaikalethtejen tä n'aw'enhathamejlä wichi iñhäj.


Iche lapeikas tä ihi lahi-na tä n'at'fwas thamil t'at tä thenhai. N'olesainek-hina yäme iñhäj m'eñhei tä ip'ante n'amejen thäy'e ifwalas-na. Nithokej wichi tä yahoye p'ante n'ochufwenhyajw'et-na thamil thenek t'at täjna wet häp tä t'amenej tä t'uhawetej chi n'athachufwenej wet n'at'isej thip m'ek tä ihi täjna.

Na'tfwas iwatlä n'ochufwenhyaj tä täthejlä thamil latetsel tsi häp tä thamil lakhajñhayaj täthiyela lawhäy tä thain'ältej wichi iñhäj tä tet iwoye thamil lakeyis wet thämet laha ihi.


Thamil tä häpehen n'ochufwenhyaj-wos isiyeja, mamses thäy'e thutshai thaichufwenhiyeja, n'ochufwenhiyeja n'atfwas. Eth tä yahumin m'ek tä han atläk lawkw akäjiyejthila wet wichi iñhäj tä yahuminchek nitäfweln'amejen thamil isiyeja, n'amil ithenhai-na tä hin'älit tä thahanñhayaj ihi.

Oswaldo Segovia





1 M'eñhei tä täthejlä tewokw

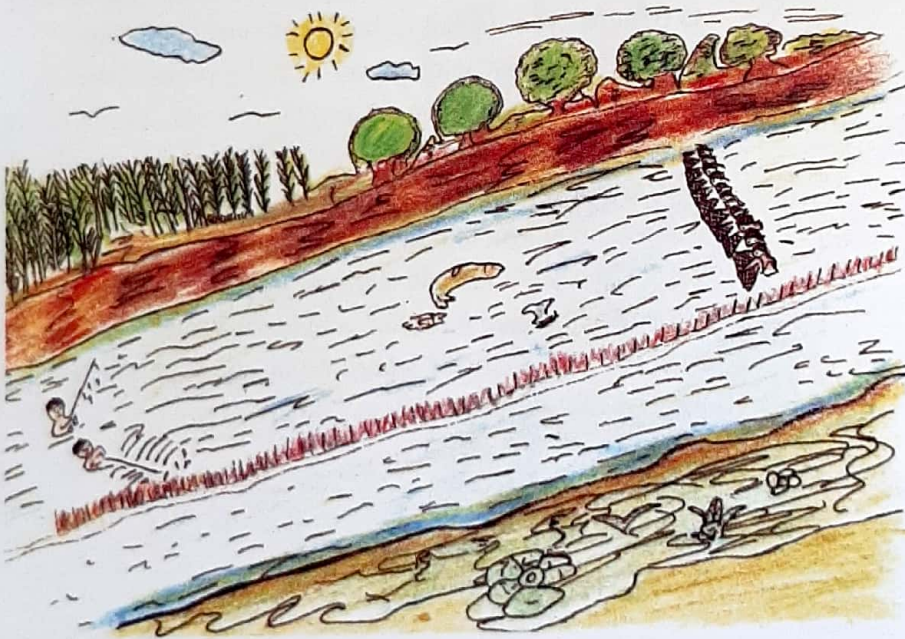


Lawhäy tä kamaj kalethäjchä lan'äyij häp tewokw wet äp tee p'ante ôthamil ôw'etes kalethäj wet ôthamil ôwotamsekayej tä ôthamil ôyike w'ahat tsi häp tä ôthamil ôisej. Che tapoyej wet yokwosn'ohen wet äp tätho pej tä ôthamil ôt'ukwe thip tä äp is che ôthamil ôyen w'eta. Iche m'eñhei tä is tä n'oyäme tä täthejlä tewokw, tsi tä thamil yäme wet nitichunche lawhäy tä kamaj nithokchä wet m'ek tä thamil iwoye p'ante. Iche tä n'oyäme p'athalis thäye m'eñhei tä wichi t'ekhaye tä täthejlä tewokw: tsutej, inät thele, T'hokfwaj. Lakeyis tä n'oyike w'ahat. Thäy'e tä thamil yen thämeta m'ek tä thamil lateläit'hayaj lawhäy tä tewokw yokwos wet äp tee lawhäy tä y'im tewokw.

Thacha

Häp thacha häpe tewokw takwey, thip tä inät tiyäjche tä niläfwelache, thayenthi tä thamhyaj t'at tä ihi tewokw.

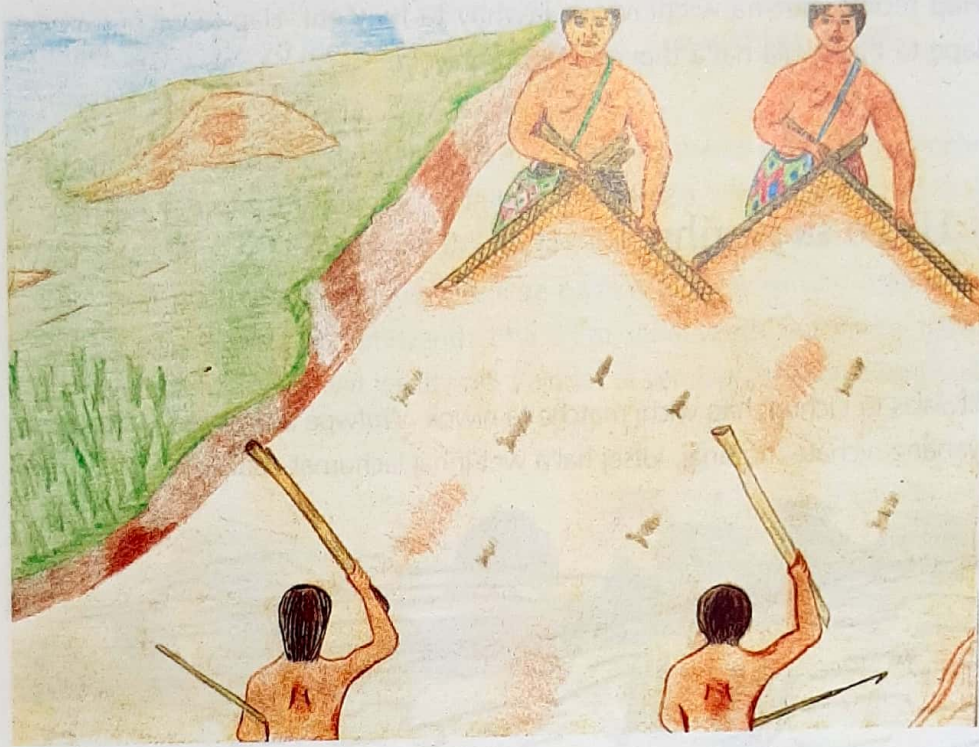
Iche tä hiw'en 250m tä pitaj yahän t'at thip tä iläfwelche wet äp 30m tä chitsajo.



Ôthamil ôka t'hänhäi-naji thamil yahanej lakey eth tä yenthi thacha tä ihi tewokw, yist'hen tontek wet itshänchehchä tä itihi inät yahänhyenej t'at tä iläfwelche paj t'ha hiw'en 30 m. tä pitaj. Thip tä hal'ai ihi, tewokw ipotche häptä thayenthi, thacha.



Häp tä isej hal'ai tä n'o-t'hat'ho nemhit iläfwelche, nemhit pitofw. Häp tä w'ahat thayis tä w'enhahiche tä inukwe tä tataiñhlä inät, nech'e iwoyek wichi t'iwokoñhi häp thip-tso thamil lachumet-cha tä matche tä thamil ichumhyenthi häp hotanaj, etektaj wet tsufwnakat, wet tefwaj at-ni eth tä thayene asinäj w'ok täkwfwas. Häp tä y'aji, istunei hotanhas w'ahat.



Thamil lakeyis tä imähi laka thacha, yenchethi lawukwei wet law'etes, hits'ufwyenchehchä tontek, tä wak'athen nithokej m'eñhei nech'e tä thamil inuhlä laka thacha. Häp asinäj tiyäje thacha thetek, tä nichäte, tiyäjo. Wet y'aji, iñhäj tä ichäjthi hotanhas tiyäjo tä thaifwinlä w'ahat. Thamil inukwephä t'ha asinäj tä y'aji nichäte thamil yäpile law'et tä lakast'hawet.

Ische lahanej ihi tä:

Täthe p'ante nekchä tä
1980 tä iwotesa tä nemhit
kalethäj tewokw.

Thamil isitchehen laka w'ahat wet ilanthe latemhai.

Häp asinäj ilunche iñhäj tä tachuma w'ahat wet hi'no tä nitäkw tä ilänhen wet asinäj, tachuma lajt'unfwaya eth pajt'ha nofwphä iñhäj.

Tä nofwphä tä isitchehen wet ilanthe latemhai thamil iyahnhen eth tä wufwche wet yätaj häp tä hip'o. Itetshan m'ek tä yakathihila tä tufw, tä y'ohen lap'okwei itikanhi wet tufw. Pajt'ha ilänhen wet thip che imäthehi wet ichäj law'etei.

Häp n'ow'okñhayaj-na iwoyek honatsi, ifwala w'ok lawhäy at che häpe, chejphä wet wichi yike tä ho'ölis y'iphen.

Häp thacha iwatläk n'ot'uye chi n'ow'ahnej che itshätäi tumpe, äp te chi w'ahat tä y'il w'ok n'ochumet chak häpek nichät'ho inät, tsi che tetso wet w'ahat thayis nemhit tiyäjche thacha.

Häp n'ochumet-na wichi iwoye lawhäy tä fwi'y'etil. Häp tä wichi t'amajej läpe tä t'amajejlä hal'ä thai che tachumhiyela.

N'atichunejthi:

¿Atsi thip tä täthche inät tä iläfwelche?

Hin'o tä y'uñho

Ilfwalas tä t'ichun, häp wichi matche tä niwok. Wufwpe lakeyis tä t'iwokoñhen, yahäne nichäte, hotanaj, lutsej hal'ä wet inähj lachumet-chal.



Wet n'ot'ajnhät häp p'ante tä n'o-häne häp w'ahat tä n'oy'uye tä ihiche tewokw thipei tä matche tä pitos tä w'awuthit che 20 metros. Häp tä hin'o nithoke w'ahat tä w'enhahiche äp nitäkw tet iwoye päsenhas, sich'us, atshal, afwuknhäl wet inähj w'ahat.

Ische lahanej ihi tä:

N'ot'ajnhät häp tä äp n'o-häne w'ahat tä lawomek thelei.

Häp hin'o tä niwok yahanej ihi thip tä wufw w'ahat, häp tä tiyäjo wet tä y'uye w'ahat, yahanej t'at w'ahat tä häpe tsi nitäfwelche lapakas tä

w'enhahiche tä thamithas-tso iwoye. Wet tä yäm inät-ch'oyei nech'e hich'enhi t'ajnhät wet chi tapoyej wet yahutwek t'ajnhät tä yakäfweljeche law'utes häpkhilak chi yäm ethaj w'ahat.

N'atichunejthi:

Hin'o tä iläyey fwi'y'et häp p'ante tä laha ihi, zchäj chi iwoye ifwalas-na?

N'oyäme t'ha wichi y'uche p'ante lawhäy tä nahañhos tsi inät isat'hi wet w'ahat thaihut'ho thipei tä pitos. Häp tewokw thipei tä nichäte 20 metros tä pitofw. Wufwit'a-pe wichi tä yakathi n'ochumet-na.

Tä i'pe tachenaj thamil ilejchehen laka w'ahat wet thamil isitchehen, ilanche latemhai, tä nofwphä wet nech'e tä thamil iyahnhen, eth che yätaj häp tä hip'o wet inähj tä imäthehi häp tä ichäj law'etei. Tä kamaj yenthi lap'okwei wet inähj iyahnhen t'ajnhates che iche niyäkwi che hiy'es wet itsekthi häpkhilak yachajo tä ichumhyenthi t'ha is t'at, inähj yenthi laphilis chi matche tä lawumek nemhit is wet yakäfwñhi t'ajnhät tä yen laphiya tä w'awuthlä tä nitäkw w'ahat.



Tä y'o lap'okwei wet itichelatape tä iti'pe tontek w'ok sichuyukw w'oļei. Iche no-eth tä tufwej päñhän lap'okwe.

N'oniwhik

Iche eth lakei n'ow'oñhayaj tä n'ow'o theya n'oniwhik tet nichät'hiyejlä häp n'okal-lunek m'ek tä w'enhathamejlä häp tä n'o-tihi tewokw-chowej.

N'oyenthi hal'ai wet lapesei, n'otshäncha häp latsutes tä sichuyukw w'ok tontek tä wusche n'o-tihi lach'owej inät. Wet itsokthi hal'ai inhäj tä n'oyen kaw'eta.

Tä n'on'añht'hen n'otchuma hal'ä t'ähes, atofwphä thimphaj tä i'pe inät wet äp n'ohp'othi tä n'ot'hat'ho latsutes tä tafwayejen.

Tähes-na hip'ohlä layath tä tapinhi, tafwofwñhi wet wej suñhomtäj.

Häp w'ahat-kotses isej p'ante tsi tejche ni-isahchä t'ha iwot-tamsekisa.

N'atichunejthi:

¿Atsi m'ek tä häpe sichuyuk?



N'atichunejthi:

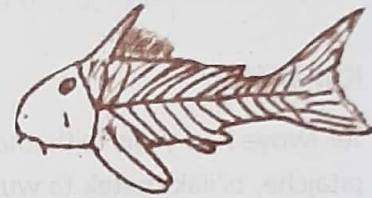
Lalunek wet n'oniwhik, ¿atsi m'ek tä w'enhathamejlä eth?



W'ahat tä ôthamil ôyen thäka

Wilukw

W'ahat-na, thip tä matche tä thamil yen law'eta häp lawomek, che y'im wet iche wichi tä yike tä t'iwokoñhi tä yahäne t'ajnhät. Tä n'otufw wet iche tä n'o-pen w'ok n'ohp'o.



Ifwalas tä nehläs wet che n'o-eth nithokek nitäkw nech'e tä hip'ohen tsi häp tä nech'e iwoyek n'ot'amajej. Wet tä thamil iwatlä nech'e yachäjo itäj tä ipen.



T'äjyaj tekej hits'ajche wet lafwinchäs ihi. Latsotei itsethäs wet che yokwaj hin'o matche tä w'oyis tsi yämho.

Ifwalas-na tä n'otufw ahätäi thäk wet nech'e wichi t'ukwe t'ha häptä ts'ilak t'at tä thamil yen käneka.

Yiwis

W'ahat thayis-na, ihi tewokw p'itsek, w'ok lawomek. Nithok lawhäyis tä n'otufw.

N'oy'uyitchä w'ok n'otañht'ho itäj tä n'omäthtej lakäslei tsi tä n'otufw thelei wet n'ohp'ajtej iñhät tä thayej thelei. Iche t'at lawhäy tä n'o-pen t'ha häptä iwatläk n'olanche thelei tsi tapai.

Yiwis häp w'ahat tä laj lafwinchäsa tsi t'äj t'un, t'äj icalaj wet talesache. Iche wichi tä iwo theya tä yokw yelajitaj tsi häp t'aj tä tamenej.

Ische lahanej ihi tä:

Iche w'ahat tä lafwinchäs ihi, yelaj, tewokw thele, lawomek thele.

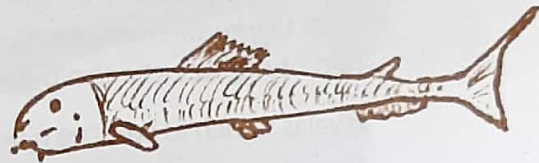
Ele

W'ahat-na iche tewokw wet lawomek, tet iwoye häp yiwis. Wet tä n'oyenthi, lakey tä n'oy'uyitchä.

T'ähes täch'opway äp yelaj. Lafwich'itei wusche, thip tä matche tä t'isan ihi häp lachäs, yen thäka iñhät, m'ek iwohiyet'a.

Käl'al'ätaj

Tet iwoye häp yiwis tajthama tä thamsaj wet pitajche, ts'ilak thetek tä wufw. Lakey tä n'otufw tet iwoye häp yiwis.



Atsha

Häp w'ahat-na häp tä iche tewokw, wichi nitäfwelaj äp yen thäka. Tä n'ot'ukwe tä iche inät wet che n'olänhen, iche täkwfwas lakeyis tä n'otuj, iche tä n'o-pen wet n'ohp'o t'ha häpta n'op'okwe häpta matche tä is tsi iwoye tä n'ot'amajej pajt'ha tefwaji iwel'a,

W'ahat-na iche lawhäy tä näm tä wufw häpta wichi iwo kotsayej.



M'awo

Häp w'ahat-na law'et tewokw, thamtej n'othäk, wichi tufw lawhäy tä niwufwa w'ahat.

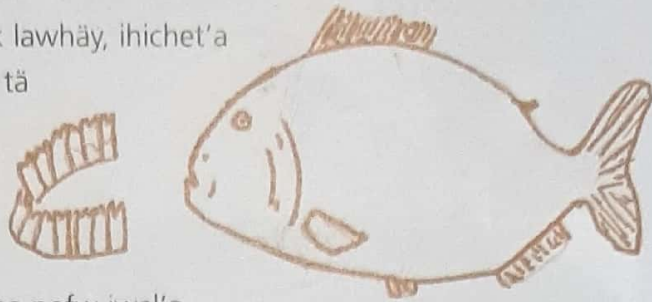
Nichätche häp atsha tajthama tä thämsaj, m'ek tä tamenej tä n'oyokw m'awo, häp tä lanhus tä itsethäj thäy'e latsotei tä itsemthäsas.

W'ahat-na fwitsaj che yokwaj n'o-eth wet che ileyej pajt'ha n'ohch'enhi t'at lak'aj.

Lafwich'it ihi, eth i'pe lawho wet iñhäj ichufwi, lafwinchäs lalemsas.

Nawlek

W'ahat-na n'otufw nithok lawhäy, ihichet'a lawhäy che ilopen tsi häp tä tufwen inhäj, m'ek tä lakey tä n'otufw n'ohp'o, w'ok n'o-pen t'hä häpta matche tä is iwoye tä not'amajej pajt'ha nofw iwel'a.

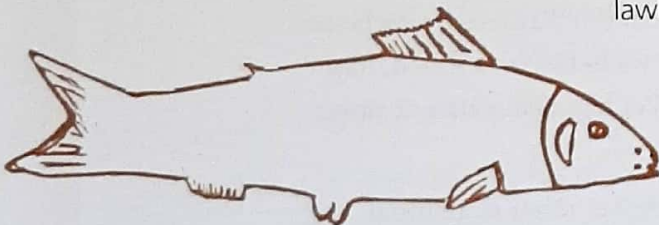


N'otchuma latsotei, tä n'oyen lachaya niyäk, (atsinha tä täñhin wet hin'o tä itsekthi lawot.) nawlahai wet w'enhahiche, iche eth tä yakatukwe, wet tä tekej ichalajfwajche. Lachäs thawol ihi, tefwajni lafwich'it tä i'pe lawho, inhäj ichufwi, w'ahat-na thäy'e thip tä fwitsaj tä tich'ui, che iche n'o-eth che tot'aye wet yokwajt'at.

Samokw

Häp samokw m'ek tä tamenej tä n'o yokw samokw häp tä wufw tä isilataj, wet iche m'ek tä i'pe lach'alos wet yaka'tu. Wichi yäme t'ha tet iwoye atsinha tä iwo laleta, tsi ichutitthi.

W'ahat-na wichi yen thäka, y'ajet lape tä n'otufw. Iche täkwfwas lakeyis tä n'otufw, eth tä n'ohp'o pajt'ha y'o wet n'ot'amajej, lawhäy che häpe wet n'otchuma, tä nofw iwel'a kamaj ist'at. Mat lakey tä n'o-pen tham isit'a, che n'ot'amajej, iwatlä tä n'otufw tä nofwat tä honaj.



Kale

W'ahat-na thamhyaj tä thämsaj, wet t'äj yakatufwajpe äp lach'ofwaj, wet thei ihi hap'akej thipei, äp t'unchehen, eth i'pe lawho, lachäs thawo ihi. Wichi yen thäka, iche täkwfwas lakeyis tä n'otufw iche tä n'o-pen n'ot'hate nisoj wet n'omätth'hi lakäslei t'ha is t'at wet che n'ohp'o äp kamaj tet iwoye.



∴ Ahutsaj



N'atichunejthi:

¿Atsi m'ek yäme katawo?

N'amil y'ahanej tä ahutsaj lakey tä yikche niwok. Thaka t'hänhäi yen thämeta afwenche-na tä iwopej t'unfwaya wichi tä t'iwokoñhen, häp lawhäy tä nehläs. Wet häp täja p'atha tä yäme Ahutsaj tä katawo.

Iche p'ante Ahutsaj tä matche tä isilataj wet nithokej iñhäj tä atsinhai noway atläk newayej. T'ha häpta tham-tso t'ha niwokhit'a p'ante äp te che yahanej tä w'elekthi.

M'ek tä yen lakeya wet yahumin tä w'eyäthi tä thaithaht'hi iñhäj tä yahanche thäkej.

Ifwala p'ante tä häpe wet näm thamil eth tä t'haläkw, tahuyej laka mamses tä yokw:

- Eth che yahän thäkej häpkhilak iyej ôthamil ôka-tsinha thutsha tä isilataj.

Wet ahutsaj-tso t'ha, tä iyej iñhäj, tach'ahuyet'at.

Wet itkatsi atsinha tä w'et teyej atni, y'iphajthi t'at, w'eyäyei-pej hal'ä thachal tsi thaikäntejthi hin'o.





Ahutsaj-tso t'ha che yahanej m'ek tä iwoye, tä paj wet yakaththamhi tä yahoyei atsinha wet t'äne tä w'eyäyei häp hal'ä tä pajche thamil nitäfwelej tä che ihi t'ha isilat'at.

Tä ifwala wet häp lawhäy tä yikhen niwok, wichi wet afwenchei, Ahutsaj fweta yen thama iñhäj.

Tä niwok nichäte tewokw wet thamil thaiwakthat'hen wet yofwas tam tä tiyäjo inät. Häpe p'ante lawhäy tä fwiw'etil.

T'ha häp tä wichi iläyej wet yahoyenlä fwiw'et.

T'ha mat Ahutsaj yakathihit'ak tiyäjo inät.

Thamil iwo p'ante tesa tä t'iwokoñhen eth y'uipejchä wet ipäjphämpej t'ha w'ahat ihi t'at lapäset, tä isis wet äp w'enhahiche.

¡Matche tä ni-isa che m'ek ôlän! Iwoye-tso Ahutsaj.

Ische lahanej ihi tä:

Ifwalas tä pajche wet n'oeth
che tawhayej häpe eth tä
niwok wet yahan thäkej.

Tä paj wet yapnhomchet law'etes niwok t'ha tithäj w'ahat.

Ahutsaj-tso, tä nithak'athi lathukwej, nech'e iyahinpe wichi thäk-w'et, tä hiw'en nulis wet tachuma tä ichäjei thup.

Näm p'antet tä paj, atsinha iniwhitlä tsi ititlä thäk hin'o, häpet tä näm t'ha atsinha iyahin tä ts'ilak at nulis tä ichäj.



Tätho lawhäy-tso tä atsinha y'uthan tsi iwat'hit'ahlä hin'o tä nhanathäkej.
Tä te p'ante-tso wet Ahutsaj nemhit lakacha ihi tsi n'oy'uthan. Häp tä yik
p'ante tsi atsinha ichen.

∴ Han'äfwaj



Häp thaka t'hänhäi yäme t'ha iche p'ante häp atsinhai tä thamil yike häp chutsaj. Tä thamil nichätei m'ek tä yikei wet tatachephä. Thamil ilanthe p'ante häp chutsaj wet tä tafwaitshi wet ilanthe häp t'ähes.

Ische lahanej ihi tä:

*Iche w'ahat thipei tä
iwohiyet'ak han'äfwaj
tufw tsi thilei.*

Iche p'ante atsinha-wumekfwaj tä thäy'e thäse thutsha tä yikche iñhäj wet iwelkate p'ante t'ha iyahinche tä teni t'ha chiptet han'äfwaj täjfwaj-l'itsi, thamil nichutej p'ante, wet han'äfwaj-tso häpet tä hiw'enlä atsinhai-tso t'ha yistejp'antetlä, tatshupiye p'ante atsinha thutsha, tatsufwelej, wet atsinha thutsha-tso che iwatp'antehlä. Tä paj atsinha-wumekfwajtso yäme p'ante thäse t'ha yokw:

-N'achäj n'ena thachiñheltseka.

Iyej p'ante t'at wichi paj p'ante tä t'haläkw, han'äfwaj-tso yik pej tä t'ukwe häp afwenchei, wet atsinha thutsha iwahintshi pej. Tä paj wet näm p'ante tä täthche hal'ai ichäj w'ahat wet wichi tä iyej che thamil nitäfwelej p'ante häp w'ahat.

Han'äfwaj-tso hip'o p'ante w'ahat, wet tä y'o yäme atsinhai t'hä yokw:
 -M'eñhei-na häp tä ôthamil ôthäk.

T'ha häptä atsinhai yakachu p'ante tsi
 thamil nitäfwenhiyejt'a wet thamil itetshan
 t'at tä tufw. Yäme atsinha thutshai t'hä
 yokw:-Ethte tufw...



Atsinhai-tso che thamil yakathik tufw p'ante.

Tä päj p'ante iche atsinha thutsha tä yäme
 eth t'ha yokw:

-Ôtham-tso t'hä ôyetht'hiyela.

Wet iñhäj-tso t'ha yäme eth t'hä yokw:

-Kha yej tufw tsi che n'ot'ilek wet lat'inla.

Th'a häpta atsinha-wumekfwaj nichutho
 tä yokw:

-N'älej tä n'ot'ilekhit'ä piya.

Wet atsinha thutsha tufw p'ante, tä ileyej wet yäme iñhäj t'hä yokw:

-Matche tä akäj.

T'ha häpta atsinhai iñhäj tufwit'ä p'ante, wet han'äfwaj-tso yäme p'ante
 häp atsinhai t'ha yokw:

-Amil tufw n'ot'ilekhit'a, thek yahenya ôthamil-ne
 ôtufw che iche m'ek che in'oyejen.

Wet nech'e atsinhai-tso t'hamil nitichunejthi p'ante che
 tufw wok nitufwa. Tä paj nithokej thamil tä yokw:

-Thek n'ethte tefwajni.

Iche p'ante tefwajni atsinha tä yäme iñhäj t'ha yokw:

-N'atufw n'älej tä m'ek iwohiyet'a, tsi che n'ot'ilek häpet täjm'at'hi tä
 y'inhin'e hän'äfwaj.

Te p'ante-tso t'ha nech'e thamil tufw wet tä ileyehen tä t'ekhen thamil
 yäpnhomche p'ante law'etes.

Tä ifwalas iñhäj p'ante han'äfwaj-tso ifwenho häp iñhäj tä yokw:

-Che ifwala n'ekhenak kämaj tä n'eke häp w'ahat tä ihi tsemthäkw.

Wet wichi-tso t'hä häpet tä kämaj p'ante t'hä nechephä p'ante t'ät tä
 thamil yikhen.

Ische lahanej ihi tä:

Newok wet wichi tufwej
 p'ante w'ahat-pe.



Häp m'ek tä tamenej tä nechephä p'ante tä kamaj häp tä thamil
iwat'hit'ap'antehläk T'hokfwaj yikche thamil tsi häp tä isit'a lachumhyaj.

Häp tä iche p'ante w'ahat tä n'onowayeipe che ilän tä ihi tsemthäkw,
häpe p'ante atshä. Tä paj p'ante wet n'om T'hokfwaj t'ha wichi atosche
t'at che hiw'en at tefwaji iñhäj, wet nech'e häptä nitichunejthi thip tä
iñhäj p'ante tiyäjei.

Wet T'hokfwaj-tso t'ha yik p'ante tä tiyäjche tañhi tä t'ukwe iñhäj, t'ha
yahanej p'antet ihi tä iñhäj yike w'ahat. Tä nichät'ho p'ante häp tañhi t'ukwe
p'ante newok, tä hiw'en p'ante wet tachuma tä itañhetchepej thip tä
yenetche wichi ihi, tan'isinejpej t'ha che ilätche m'ek che lanij täthche paj
p'ante tä itañhetche tä teni t'ha ilätchet w'ahat-nij tä täthe newok wet häp
tä yahanej tä häp tä iñhäj iche thip-tso.

Wet häp p'ante tä yik tä t'ukwe iñhäj.



▣ Atsi m'ek tä is che nathachufwenej

Tewokw

N'ow'okñhayajai:

Thacha

Hin'o tä y'uñho

N'oniwhik

- 1.] Ôtoncephä n'othäntes tä yämeje hin'o tä t'iwokoi wet ôy'akanchehchä.
- 2.] Ôyämei m'ek tä niwok ichumyene lachumet-na
- 3.] N'at'añhettshi tä n'ämejthi niwok wet n'ämejthi n'ow'okñhayajai lakeyis.
- 4.] N'amejthi iñhäj, lakeyis n'ow'okñhayajai.
- 5.] Tä laleyej tä layahyen n'olesainhai tä yämeje Hin'o tä yuñho wet tichunche m'ek tä laläte pej tä n'oyäme. ¿Atsi m'ek tä w'enhathamejlä N'othämet tä n'olesayen wet tä n'oyämejthi?
- 6.] N'atoncephä n'othäntes tä "hen" iyejen lapesei wet n'afwel m'ek tä yäme
- 7.] N'aty'äthasaneje n'ochufwenyaj-wo m'ek tä kan'ahanayej wet n'alesayen
- 8.] N'atoncephä m'eñhei theyis tä n'aw'en tä ihi n'olesainhai- hi wet n'aw'enhat'hen tä n'awo lahisa.
- 9.] ¿Atsi w'ahat tä tewokw thelei?
- 10.] ¿Atsi w'ahat tä lawomek thelei?
- 11.] ¿Atsi lawhäy tä näm w'ahat?
- 12.] ¿Atsi n'ow'okñhayaj tä äp lahanej ihi? N'alesayen.
- 13.] N'alesayen p'athalis tä täthejlä niwok.
- 14.] N'alesayen n'ot'ekhahyaj tä täthejlä tewokw.
- 15.] N'alesayen n'ot'ittshai tä täthejlä tewokw.
- 16.] N'alesayen n'ow'okñhayajai tä kamaj






wichi nileyache tä ichumyenthi.

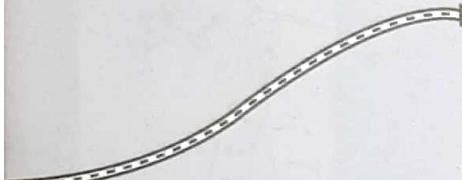
- 17.] ¿Atsi p'ante m'ek tä tamenej tä yahanejen tä t'iwokoñhen? ¿Ha iche p'ante wichi tä thayen thetekayej iñhäj tä t'iwokoñhen?
- 18.] Óyämei che iche p'ante p'iya m'ek tä isej tä t'iwokoñhen.
- 19.] ¿Chi p'ante te t'isanyäjai, wichi tä tufw w'ahat?
- 20.] ¿Ha lawuhui ihi p'ante w'ahat? ¿Atsi tä häpe?
- 21.] ¿Ha iche w'ahat tä wichi ileyej tä tufw häp ifwalas-na?







2 M'ek tä n'aisej tä täthche tañhi



Häp thip tä ôthamil ôisej tsi hiw'enn'ohohen m'ek tä ôthamil ôwatlä. Ôthamil ôisej itshätäi, afwenchei thäy'e hal'ai tä n'othäk thai. Iche nithokej m'eñhei tä tach'otn'oyehen tä tätho tañhi, iche pinu, sacham, hupelis, kachal, n'otkwethelei, n'owukwei, itäj. Wichi iwo lahaya tsi law'atshancheyaj ihi m'eñhei tä ihi tañhi wet äp m'ek tefwajpejni tä lawukw ihi, häp tä tamenej tä iche n'otekhahyaj thäy'e p'athalis tä yäme m'eñhei tä iche tañhi, honhat thele, lawo. Ôthamil tä ôtumej tañhi wet ôthamil ôt'añhenpej tsi ôthamil ôhänthi t'at thipei tä ôthamil ôthäk ihi, wufw m'ek tä hiw'enn'ohohen thäy'e tä ôthaichufwenejen tä tätho tañhi tet iwoye tä ôt'ukwethamho m'ek tä ôisiyeja.

Hal'äi tä ihi tañhi-na

Fwa'ai

Tä nofw letsen'i wet wichi yahanej tä ihichela fwa'ai tsi nech'e tawoi fwa'achui.

Fwa'ai, tä nech'e, t'isan ihihit'a, w'amtshanhaschehen äp piteschehen. Wet tä iwotesa yachup tä nahañhos, nech'e fwa'ai yakatukwehen, tä tafwaitshi nech'e matche tä y'o häpta tä che yafwut'hi w'ok n'osichätej t'ha nat t'at.

Atsinhai tä t'ähennhen thamil it'hat'ho hilu, sichet wet thamil t'amajej tä it'hat'ho puche.

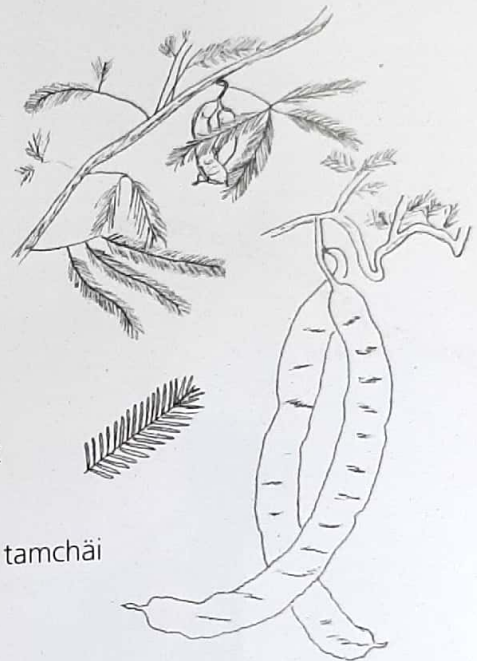
Tä tak'efwichehen häp tä n'ochofwaj wet n'ohts'u, che tamchäi nech'e äp iwoye tä n'osaphi lamok wet n'ohp'onhen.

Lawhäy tä nofw fwa'ai häp tä n'otufw puche thele.

Hal'ä thai-na häp p'ante tä wichi isej tsi tach'ote n'o-eth t'isan.

Ifwalas-na kamaj wichi tufw tajthame tä n'ol'eche tä n'oyen hat'esa.

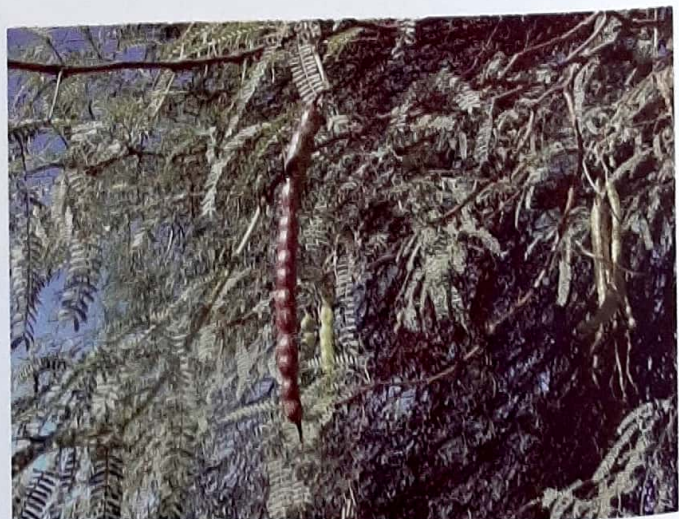
N'otufwit'a tä nech'efwas tä y'o tsi hanej tä yisetchelä n'o-eth t'uthu.



Wostsaj

Hal'ä thai-na wet hiy'esomche, talesachehen wet thipei ipelas.

Wostsaj häpta n'othahtej fwa-ai tä n'ohts'u häpta hak'onek, äp te n'oyen p'ante hat'esa.



Inhataj

Hal'ä thai-na tet iwoye thip wosotsaj hiy'esomche, hits'ajfwaschehen wet pitesit'a. Y'o tä fwi'y'etil, hal'ä thai-na lakey tä n'ochofwaj wet n'ohts'u, wet eth lakey n'otchuma lamokw.

Ische lahanej ihi tä:
Kalethäj lawhäy tä y'o hal'ä
thai wet nech'e tä n'otufw.



Atek thai

Hal'ä thai-na tet iwoye wosotsaj, wusche wet pites, talesachehen wet ipelajchehen. Iche p'ante wichi ta tufw t'ha häpta lakey tä n'o-pen.

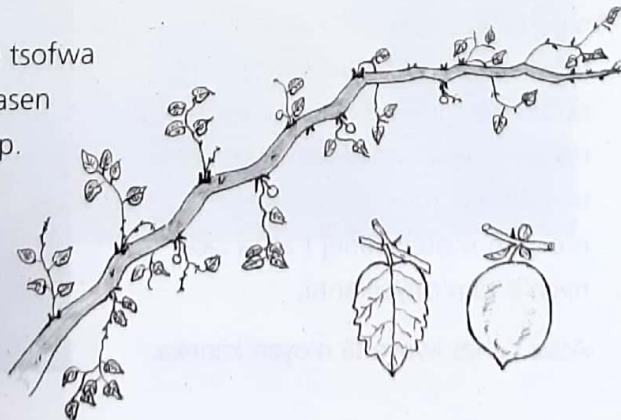


Ch'amok thai

Häp hal'a thai-na tet iwoye tsofwa thai t'ha häpta tham t'unhasen äp awaykfwas y'o tä yachup.

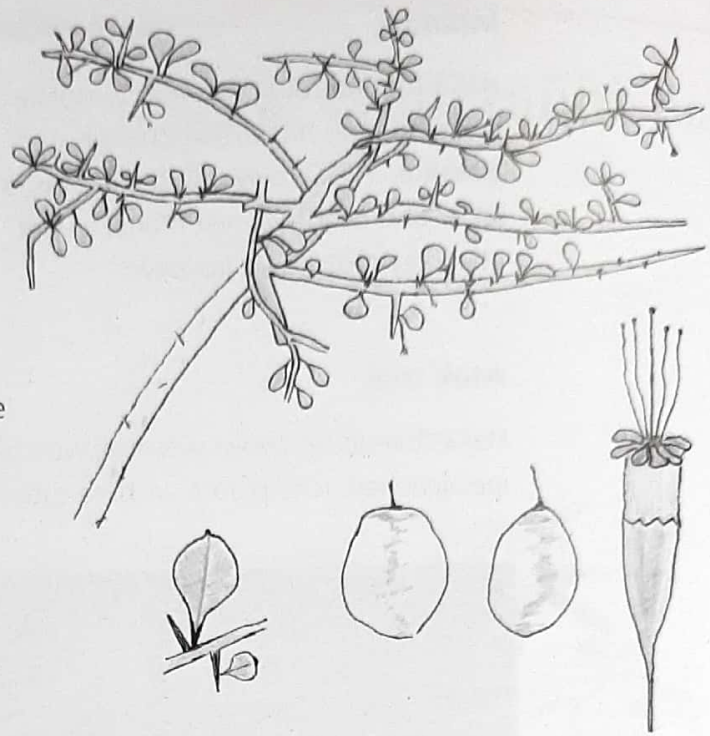
Ische lahanej ihi tä:

Hal'ä thai iche tä iwatläk n'o-pen.



Tsofwa thai

Häp hal'ä thai-na lalemsas, tä y'o wet w'enhahiche iche iñhäj tä aweykfwas wet iche iñhäj tä ifwak'anhen, ichät'hasche'pe wet iche iñhäj tä ichalas. Lawhäy tä n'otufw häp lawhäy tä fwa'ai y'o. Ifwalas tä pajche wichi tä yike wet it'hat'ho thäkwei tä iñhät w'ok inäte t'äj. Ifwalas-na wichi tä yike häp tsofwa thai it'hat'ho lakä-his tä lachinhas.



Letsen'i

Hal'ä thai-na wufw tä iche thipei-na, t'ichunhlä fwa'ai tä y'o, yaka'tukwehen tä y'o wet lakey tä n'oyokwajen, n'ohts'u w'ok n'o-pen.

Ahäyaj

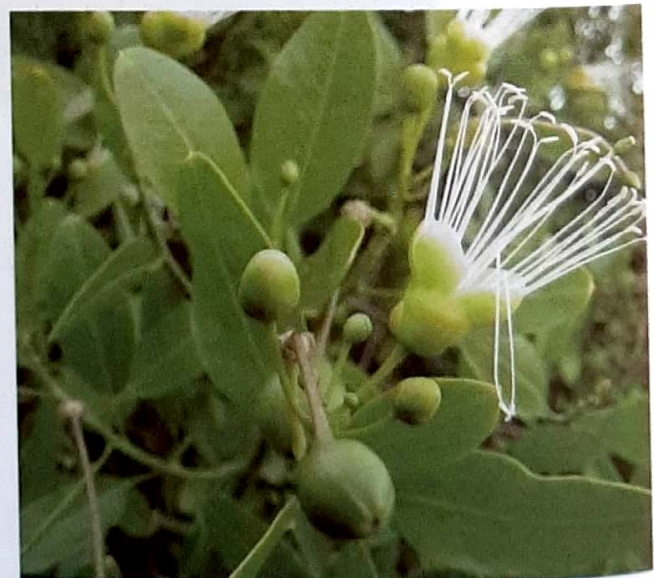
Häp hal'ä thai-na tä y'o wet ichät'hen, iche tä tet nofwi nekchä. Ifwalas-na kamaj wichi tufw, tä n'ohts'u iche tä n'ot'hate fwa'ai.

Atsaj

Häp hal'ä thana iche thipei-na, tawoi tä yachup, tä y'o wet ichufwi thile häpta wichi yike.

Thoi tee n'otufw, tä n'oyenthi n'ochunkat tä n'ohch'en pajt'ha tamchäi wet n'o-chofwaji, tä näm tafwofwñhi wet n'o-tinlä, nech'e t'ähes thamil t'at tä nämche wet ts'ilakfwas thoi, thoyhas-tso tä n'o-pen n'otetshanej t'at tä akäs nech'e tä n'otiyekani.

Atsaj t'ähes iwoye tä n'oyen käneka.



Onha

Häp hal'ä tha-na, w'atshan, talesaithi wet ipelaji t'isan, thoi nitäkw, wufw t'ha w'awutho n'otkwe-ch'o.

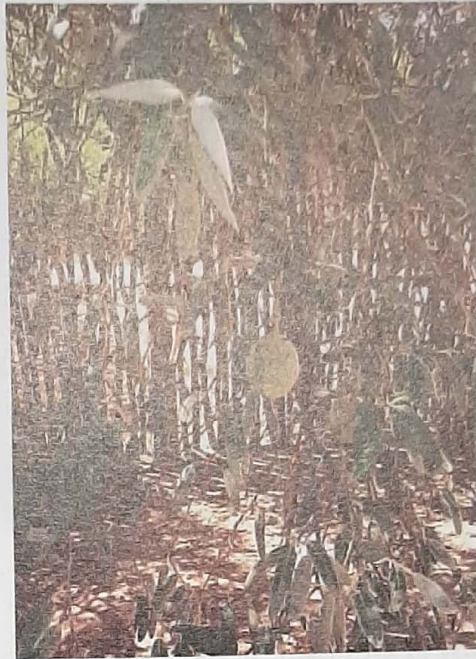
Wichi yen thäka t'ha häpta matche tä kan'okoyeka tsi n'ot'ilek.

Tä n'o-pen pajt'ha nemhit tapai nech'e tä n'otiyej kanhi.

Ta häp thokwei, n'open, häpet tä y'o wet n'ol'anche t'ähes ts'ilak t'at t'isan tä n'otufw wet thoi n'otonchephä n'oknitufwiyet'at.

M'ek-tso n'otufwej w'ahat-pe wet ifwalas-na äp n'ot'hate nisoj.

Mat tä ichufwi thile n'oyokw itsuhu.



Fwalawuk

Häp hal'ä thai-na w'atshan wet wufw.

N'othäk, tä n'oyenthi wet n'oy'uyitchä w'ok n'o-pen, n'otufwej w'ahat-pe wet lawhäy tä iche häp lawhäy tä fwiw'etil.



Ische lahanej ihi tä:

W'enhahiche lakäyjajai häp m'ek tä wichi tufw tä täthche tañhi.



Fwiy'elaj

Hal'ä-na tet iwoye häp fwalawukw thile t'ha häpta
tham wuschetasas wet lakey tä

hits'uthakejche eth hal'ä tä iwhäye.

Tä n'otufw wet n'osichähen w'okw n'open wet tä y'o
n'otufwej w'ahat-pe.

Ische lahanej ihi tä:

Ische hal'ä thai tä n'otilek, t'ha
häpta äp n'othäk che n'oyäm y'o.

Änyaj

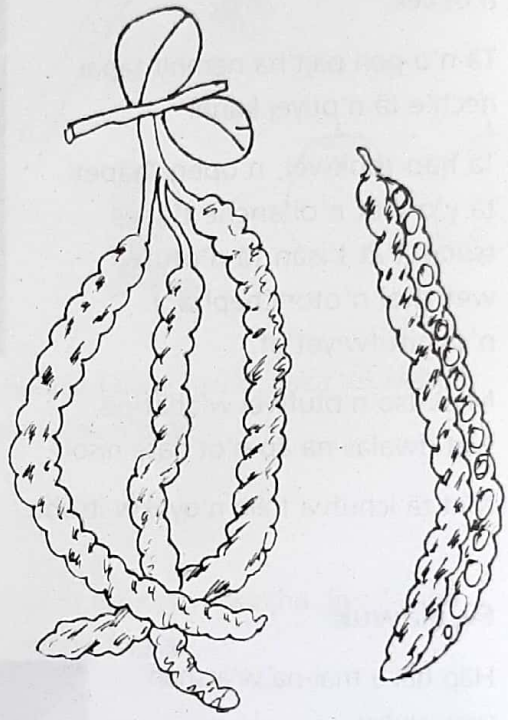
Hal'ä thai-na wet w'atshanchehen,
piteschehen, n'änhiyejt'ak wusche.

Iche tä nahañhos. Wichi yike tä iwote-
sa tä iche pajt'ha nofw t'at.

N'o-eth tä yike wet tä nämho
law'et wet ipen, tä n'o-pen
n'otsäipej t'i tsi häpe hal'ä thai
tä tapai, tä y'o wet n'otsäi t'i
nech'e n'okaso w'ok n'ohts'ilkat
tä n'ot'hate w'ahat-pe.

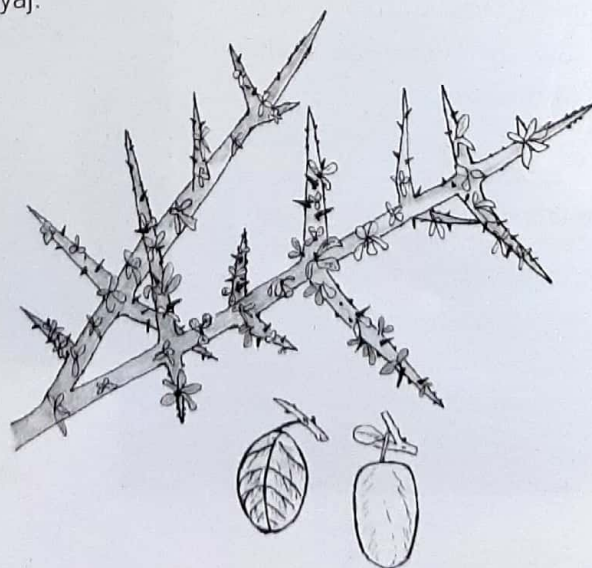
Iñhäj tä imäthehi wet hich'en tsi tä
tamchäi wet n'ot'amajej. Änyaj tä
wusche wet ipofwohiche tä ihi
thile they hokwaj, m'ek-tso lakey tä
n'otsäichufwi inät, n'okaso, wet n'o-yäyej t'i,
thoyhas-tso tä nofwen wet nech'e äp iwoye tä n'o-pen.

Ifwalas-na kamaj wichi tufw änyaj.



Hits'inhai

Hal'ä thai-na wet itomlasasen
wet äp lalemsas, tä n'oya
wet w'atshan, y'o t'ä
aitehi nofw nekchä, tä
y'o wet ichalas.



Ch'ut'han tha

Hal'ä thai-na wet wustas,
tä kamaj n'oya wet
lapaknhayaj w'atshan, y'o
tä nahañhos, iche iñhäj tä
ichät t'ha häpta tekej
ichalajfwaji wet äp t'äj
tach'opwai, iñhäj tä
akäsas häp tä aweikfwas
wet äp t'äj isämnhas.

Ch'ut'han tha tä n'otufw
wet n'ohch'esaji lachowej.



Tomas

Häp hal'ä tha-na , itolajche wet wufw, tä y'o wet ichätthi, t'ähes isämnhasen
wet äp matche tä lafwo.

Lawhäyis tä pajche wichi yen thäka wet nämeina.

Tä n'o-yike wet n'ot'hat'ho hilu n'oyäm tapoyej. Lakey tä n'otufw wet
n'ol'anche t'ähes, iche wichi tä it'hat'ho inät tsi häp lafwo tä chi taj thip
che häpe wet lawo.

Chähät

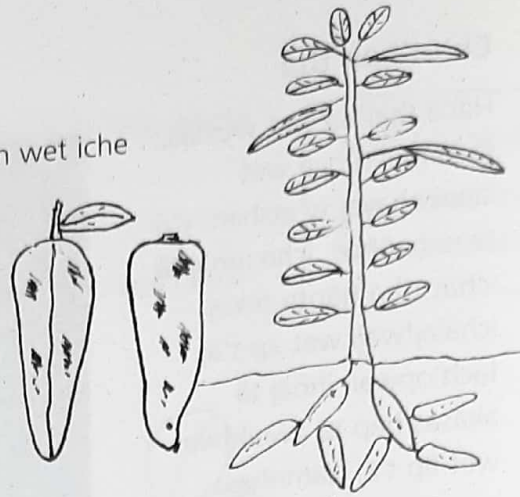
Hal'ä tha-na pulunche
wet äp t'äj tach'opwai,
y'o tä nahañhos, tä y'o
wet t'äj ichät'hajpe, t'isan
aweikfwaj, thoi lalemsas
wet ichamlasas. Tä n'o-yike
wet n'ot'hat'ho hilu.
N'otufw t'at tä n'oyike
w'ok tä n'on'ämet.



Newokw

Häp hal'äthai-na iche inhäj tä ifwuhen wet iche inhäj tä ihi honhat, thai tä ifwuhen piteschehen wet w'atshanchehen.

Tä n'otufw wet n'oy'uyitchä, tä y'o wet n'otonphä tä n'otufwej w'ahat-pe.



Chutsaj

Häp chutsaj wet wufw tä i'pe thipei-na, law'olei pites, thei tats'ufwhomche.

Tä n'oyike, n'oy'ahinlä tä isis wet n'oyäp'eth t'ha pajt'ha y'o wet n'otonchephä tä tätho itäj

Tä n'otufw n'ol'anche t'ähes tä tumchephä, n'oyisthen tä n'ohäne tsonhat wet n'otufwej w'ahat-pe, lawhäy tä wichi yäp'eth häp tä fwiy'etil.



Puntsaj-l'ai

Häp hal'ai tä lalemsas, lates thämsaj, law'olei pitesaschehen wet w'atshan, thawol yaka'tu.

Lakey tä n'ow'akthat, tä n'oyen kachaya:

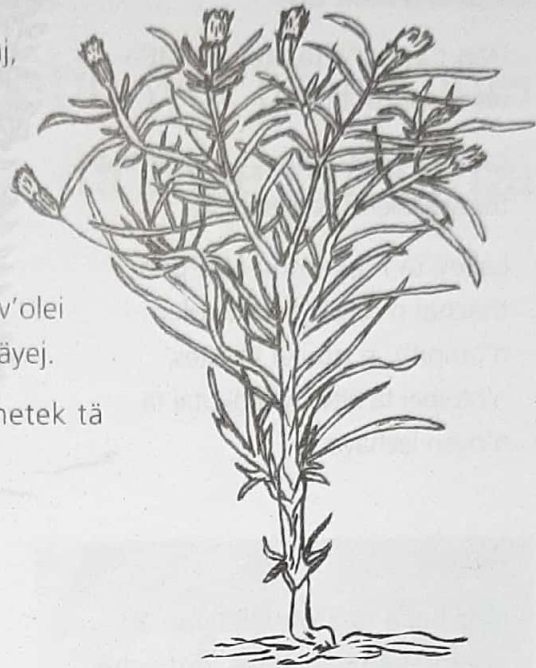
N'o-pen häp thachal n'ohp'ajtej law'olei wet ichè tä n'ohts'uhi w'okw n'oy'äyej.

M'ek tä n'oyen lachaya häp n'othetek tä äitaji wet khäsitaj.



Ische lahanej ihi tä:

Iche hal'ai tä n'okacha.



Petha thutchetaj

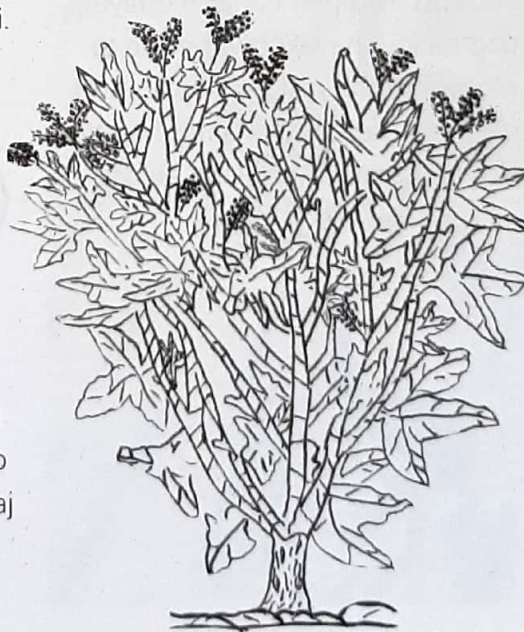
Häp petha thutchetaj tä iche thipei-na wet w'atshan lates, law'olei wet thai.

Häp hal'ä-na wet atoscephä, lates n'änhiyejt'a che wufwche, law'olei chitsesomche,

thawol lalemsas, thai w'atshan wet yelajen, tä y'o wet iwo etha t'äyja nech'e äp ichalaj. N'othäkhit'a, n'ot'ilek.

Lakey tä n'oyenthi, ts'ilak t'at thoi tä y'o tä n'otchuma, n'ohch'esajo lachowej, wet n'otchuma thimphaj häp tä n'ohpajt'hi amo.

N'ol'änej asinäj, asinäj t'ilek.

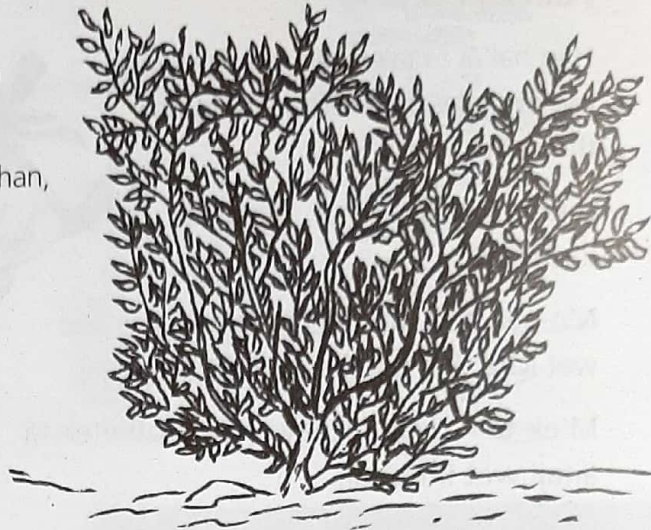


Hal'ä ifwak'an

Häp t'at hal'ä tä atofwiphät'a wet lates thämsaj.

Law'olei piteschehen wet w'atshan, thawol lalemsas wet ipelas.

Lahey ta n'oyenthi: N'o-pen thachal n'ohp'ajtey law'olei; n'onipith, n'othilei tä äites, n'othipei ta äites, y'amkutaj tä n'oyen lachaya.

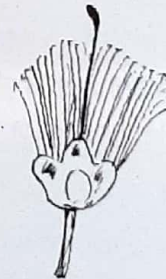
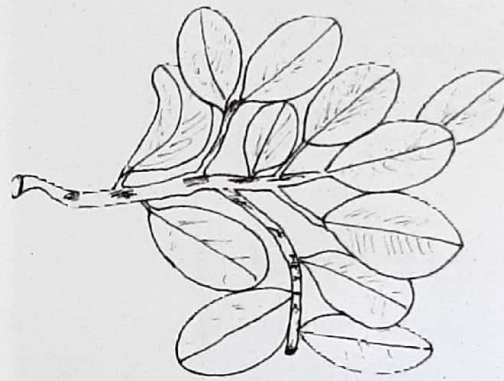


Atsuk

Häp hal'ä tä atofwphä wet äp w'amtshanhaj, lates wufwche, law'olei piteschehen.

Häp thai wet thawo häpta n'othäk.

Lahey tä n'oyenthi tä n'oyen kachaya: N'o-pen t'ähes n'ottaye pajt'ha inuphä lakhofw nech'e tä n'otiyey kanhi, pajt'ha y'up'ahi wet nech'e n'o-eth tä t'äj amos häp tä inayey. Itamchänht'hiche amos.



Itshätäi wet afwenchei tä Iche thipei-na

Wänthäj

Höp ifwalas tä pajche tä kamaj wänthäs i'pe thipei-na, wichi yahäne law'ute tä iläfwel. Tä thamil ichowath yikhen tä nech'e ifwala tä tafwojñhi äitaji, häp tä thamil yäme t'ha wänthäj ilät'hit'ahlä.

Tä ichowath, thaifwamhatche lew'ute pajt'ha nichätyaye nech'e tä yahänthi wet tä ifwis it'hatejche lakatuntei. Iche lakey eth tä n'ochowath, wichi taw'uñhiche hal'ä-w'olei tä y'uit'homche wänthäj w'olei, thamil iwoineje-tso tsi wänthäj yenet che iñhäj häp tä tamenej tä pajt'ha itwhäye wet nech'e tä yahänthi wet it'hatejche laka tuntei.

Tä thamil ilän, ithuhyenej law'ute wet tä nichäte law'et-thelei iwo thipeya, wet ipen, tä y'o thamil tufw, wet law'olei thamil yen thetek t'aka.

Höp ifwalas-na nemhit wuj tä i'pe honhatil-na, wet wichi nemhit ichowath.



N'atichunejthi:

¿Atsi m'ek tä häpe itshäwet wet itshäwet-les?

Awutsaj

Wufw p'ante tä ihi honh'at-na, wet äp wichi wufw p'ante tä yen thäka. N'openhiche t'isanis wet n'ot'amajej tä y'o pajt'ha äp tefwasno ifwalas. Wet äp te n'otchuma t'äj tä n'oyen howeta. Häp itshäwet-na kalethajit'a p'ante lawhäy tä n'och'owath. Tefwajni nekchä t'ha iwo lalesa.

Iyel'a

Wichi tä law'et täja thamil ilänpej iyel'a, tej tä häpe itshäwet tä wufw. Ifwalas tä pajche wet wichi isej laläi asinhas wet hal'ä tä ilän iyel'a. Tä iche hosan wet häp p'ante tä äp n'oyen lachayapa law'ut tä n'oy'ajej thetek, tä thamil ilän wet thatische, n'op'ante hip'o t'isan wet n'o-pen.

Tä thamil t'amajej it'hat'ho hilu wumek paj t'ha lajt'unfwaya wokw t'ufwantes ihi ifwalas, äp thamil ichumyenthi p'ante t'äj tä yen lahoweta, wet äp iche p'ante inhäj tä yen nisahesa. Kale'thäjit'a p'ante lawhäy tä n'ochowath.

Häp ifwalas-na nemhit n'ol'an, chi n'ohw'en tä iche tañhi. Kamaj wufw tä iche thipei-na.

Ische lahanej ihi tä:

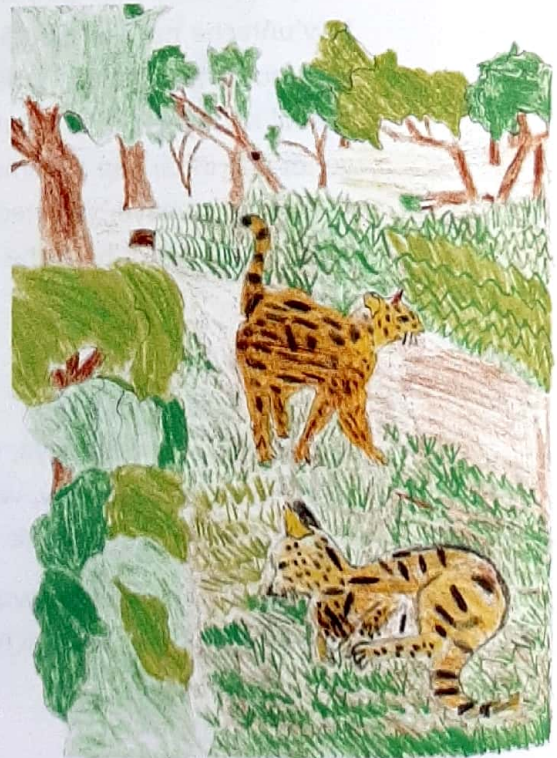
Kalethäj thipei tä thamil yen law'etesa: thokwe, thup, lawej, lamäwet, lalakat.

Siläkhä

Tehit'a p'ante iwoye inhäj itshätäi tä ni-at'haya t'ha häpta wichi ichowath pej, tsi häp t'äj tä thamil yen laka pinu hiya w'okw yen theyisa.

Thamil hip'o t'isan tä tufw wet iwohiyet'a chi n'ot'amajej. Tä yachup häp lawhäy tä yätajen wet is t'isan. Siläkhä tet iwoye mitsi, t'ha häpta t'äj tä w'enhathamej wet äp fwitsaj.

Häp ifwalas-na, wufwita chi iche thipei-na.



Chenaj

Täj p'ante wichi yen lakeyisa tä imä häp p'ante tä ichowath itshäwet tä they chenaj.

Häp lawhäy tä fwi'y'etil wet nehläs. Äp te n'ochowath tä nahañhos. Tä thamil ichowath ichäj lalutsej hal'ä wet lach'ähel, yikhen tä nech'e ifwamlafwaj tsi tä ifwala i'pe hal'ai häp tä inukwephä tä ichehen lawhay. Chi tafwojñhi äitaji wet thamil tatainhlä tsi ch'e thamil tumejlä layath wet chenaj ilätche lenij wet yäp'ilchehen lawhai.

Chi thamil t'uhläk t'amajej paj t'ha nitäkw ifwalas wet häp tä thamil ipenhiche. Häp ifwalas-na nemhit wichi ichowath, wet nemhit i'pe thipei-na äp te wichi tufw ahätai thäk.

Awthenataj

Wufw p'ante tä ihi honhatil-na. Iwohiyet'a p'antek n'ot'amejej t'isan che pajt'ha nitäkw ifwalas.

N'oyen p'ante ka-itäja lachäs tä öy'uyitche äletsaj tä y'o häp tä che öy'aj tunte wet nichät'ho wet lafwiñho nichät'ho t'ha y'o. Häp lawhäy tä n'ochowath häp p'ante tä yachup.



Ch'enho

Wufw p'ante tä ihi honhat-na, wet äp häp tä wichi tufw.

Tä aite n'ohp'ohi, n'ochenho nech'e n'ot'hat'ho fwiñhol. Wet n'o-tiwhäye itäj pajt'ha y'o.

Tehit'a p'ante chi n'ot'amajej paj t'ha nitäkw ifwalas.

N'o p'ante ichowath häp lawhäy tä fwi'y'etil tsi häp lawhäy-tso tä yätajen.

Athutaj

Ifwalas tä pajche wet wufwit'a p'antek wichi hiw'en tsi thain'ält'hit'a. Wet häpe p'ante inät thele tä fwitsaj. Ihichet'a p'ante n'o-eth chi tufw tajthame tä n'op'ante yen kachaya t'athä.

Paj te t'ha 1996 häp lawhäy tä iwotesa tä nämhen ahätai thayis tä t'atheje wichi häp athutaj t'ähes tsi laha ihi. Täthpe lawhäy-tso wet nech'e iche wichi tä iten ahätai thayis tä tufw.



M'awo

Häp itshäwet-na äp te iche thipei-na, iche p'ante wichi tä ichowath tä thamil tufw t'isan wet äp te thäy'e tä t'äj tä tamenej tsi n'op'ante yen howeta wet n'oka pinu hisa.

Tä nämhen inhäj wichi tä thäntes w'enhathamej nech'e n'ofwelwet'hä t'ähes.

Lawhäy tä n'och'owath häp tä fwiy'etil, häp tä che taj lawhäy-tso wet yätajen.

Häp ifwalas-na nemhit n'ochowath tsi nemhit wichi tufw wet äp nemhit n'ochäj t'äj.

Inäte

Inäte häpe itshäwet-les tä i'pe honhat, n'otufw t'isan tä n'o-pen w'okw n'ohp'o.

Iche tä n'ot'amajej t'isan tä y'o pajt'a nitäkw ifwalas.

Lawhäy tä pajche n'op'ante tachuma t'ähes tä n'oyen kapinu-hisa, nithok t'at lawhäy tä n'ochowath.

At'hana kamaj tet-iwoye, tajthame t'äj tä nemhit n'ochumyenthi.

May'a

Häp lawhäyis tä pajche wichi tufw
p'ante mäyä, n'o-pen w'okw n'ohp'o.

Kalethajit'a p'ante lawhäy tä n'ochowath.

Wet ifwalas-na nemhit n'olän, tejche
n'ohw'en at t'hayej.

Ifwalas-na nemhit wichi tufw mäy'ä.



Athu

Äp te n'op'ante tujw t'isan tä n'o-pen,
chik wichi atosche tä w'ilekhen thamil
t'amajej tä n'openek wok n'opokwe.

Thamil t'amajej tähes tä lalemsas wet yen khäñhisa wet it'hatche letsukw.

Häp t'athä n'op'ante yen kachaya, wet n'olänej m'ek tä äitaj.

Häp lawhäy tä n'op'ante ichowath häp tä nahañhos.

Änhälä

Wufw p'ante tä iche thipei-na.

N'ochowath p'ante lawhäy tä iwomchä wok lawhäy tä tewokw tapoyej, tsi
n'oy'uthyenei inät.

N'ohp'o wok n'o-pen. Mat t'ähes n'op'ante yen kapinu- hisa

Ifwalas-na nech'e ts'ilak t'at tä n'otufw.

Änhälätaj

Häp ifwalas tä wichi, iche tewokw thip, che
at'ha ähälätas wet äp matche p'ante tä
wichi yen thäka, t'isan n'o-pen wok n'ohp'o.

T'isan tä y'o wet iwoye tä n'ot'amajej
pajt'ha nitäkw ifwalas wet äp te n'otchuma
t'athä tä n'oyen kachaya tet iwoye amo
wok m'ek tä nekphä tä n'oyen lachaya.

Ifwalas-na kamaj wichi tufw häp änhälätas
wet äp kamaj n'oyen kachaya häp t'athä.



Chech'e

Häp lawhäyis tä pajche tä kamaj atho häp thipei-na, wichi tiyäjei thip tä tañhi, tä yachup häp p'ante tä wichi t'ukwe chech'e-les, thamil ichäjejthi p'ante lakekis tä ihechäjejen thupis wok yahäne hal'ä tä pitaj tä thamil iwunchep'antehlä lapel.

Häp ifwalas-na wet iche t'at wichi tä kamaj tufw.

Ele

Häp afwenche-na law'olei w'atshan wet thafwis thipei tä tumcephä ifwak'an wet yaka'tu.

N'otufw t'isan thäy'e thich'ul. N'op'ante ichiñhelit lales tä n'oyen läya. N'ochowath p'ante häp lawhäy tä tich'uñhen, tä äp nofwila fwiyet.

Häp ifwalas-na nemhit n'olänhen ele thayis tajthama lales tä kamaj n'ochiñhelit tsi häp tä iche wichi tä ichäj.

Sat'as

N'atfwas p'ante tä ichowath häp lawhäy tä tawoi hal'äi. Che iche han'afwaj tä ilän wet hip'o, y'uyitchä. Sat'as tet iwoye chech'e law'olei w'atshan tajthame tä t'isan t'aytshi thimpaj. Häp ifwalas-na nemhit n'atfwas ilänhen.

Sitäfwe

Tet iwo afwenchei iñhäj n'o-tufw p'ante t'isan wet thich'ul. T'isan n'op'ante ipenej inät wet nisoj, n'ohwen'hat thichul. N'otuj tä y'o wet iche tä n'otufwit'a thichul, n'ot'hate ho'o thichul tä n'ochiñhelit. N'op'ante t'amajijejt'a sitäfwe. N'op'ante ichowath tä tewoi hal'ai paj t'ha y'o thai häp tä yätajen wet äp tich'uñhen.





Ische lahanej ihi tä:

Kalethäj lawhäy tä wichi
tufw afwenchei wet
itshätäi.

Chulay'i

Äp eth afwenche tä täthej-lä hokwinaj t'ha häpta thämsaj. Häp te n'op'ante tufw t'isan wet thich'ul, law'olei ichalajfwajpe.

N'ohp'ajtej afwenchei iñhäj tä n'o-p'en, wet otufw t'isan wet thich'ul, wet n'ot'amajjejt'a.

Sipup

Afwenche-na tet iwoye hokwinaj. N'op'ante tufw.

Tä taj häp lawhäy tä tich'ui wet n'atfwas p'ante tä ichuttej tä t'ukwe.

Häp ifwalas-na nemhit wuj che n'o-l'än, nemhit wufw che n'otufw.

M'ee

Häp me'e yen law'eta inät, tewokw wok pethat'i, t'äj yaka'tufwaj-pe wet äp lachäs pitaj. Ifwalas-tso n'otufw t'isan tä n'o-pen wok n'ohp'o.

Kalethäj't'a p'ante lawhäy tä n'och'owath. Ifwalas-na nemhit n'o-län che n'ohw'en.

Fwok'atsaj

Häp itshäwet-na wet n'otufw, lakeñhyaj tä matche tä n'ochumyenthi häpe p'ante tä n'ohp'o wet tä n'o-pen nemhit n'ohphajtej t'äj, wet ts'ilak t'at t'isan tä n'otufw, wet iwohiyet'a che nitäkw ifwalas che n'ot'amajej.

N'otchuma t'äj thäy'e lachäs wet n'ot'amajej, tä n'otchuma t'äj wet n'ohch'en pajt'ha tamchäi nech'e n'oyen thäk-hiya. Lachäs wet n'oyen ka itäj-hiya.

T'owathaj

Häp itshäwet-na, hin'o tä w'elekthi che nichutej wok che hiw'en tä iche tañhi ilän tsi n'othäk. T'isan matche tä naya wichi wet thamil yen lakeya tä eth che ilän wet tische iñhäj, t'isan tä y'o wet iwoye tä n'ot'amajej,

n'ot'hat'ho hilu w'ok n'owot pajt'ha täkfwas wok lajt'unfwaya-eth ifwalas, wet n'ot'amajej t'äj tsi n'oyen howeta. Häp itshäwet-na kalethäj't'a p'ante lawhäy tä n'ochowath. Häp ifwalas-na kamaj n'otufw.

Ische lahanej ihi tä:

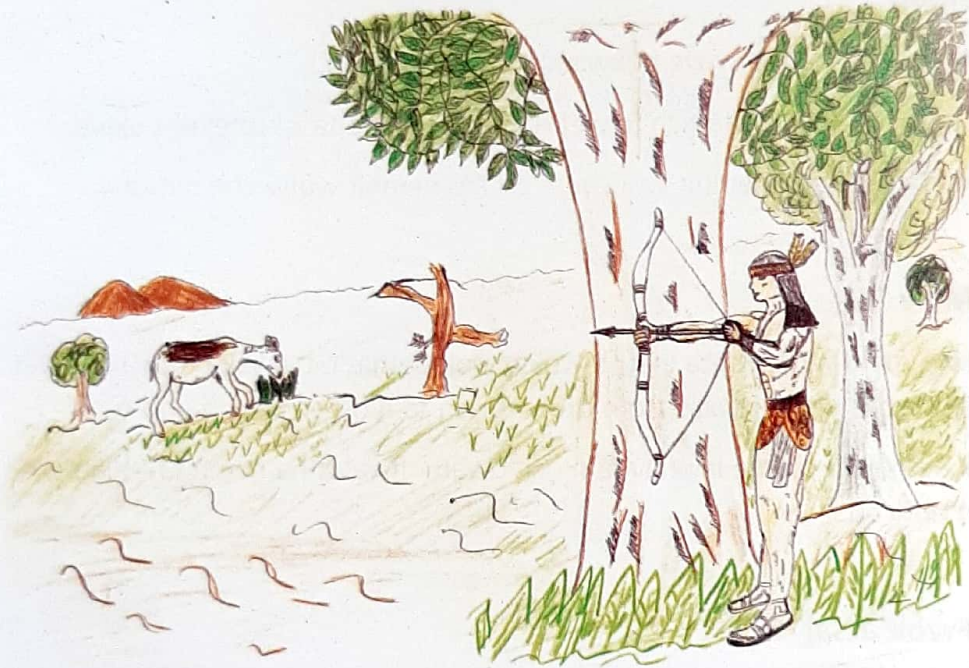
Iche itshätäi tä fwitses, anowañhtses

Tson'a

Häpe p'ante itshäwet tä äp matche tä wichi tufw t'isan, n'o-pen wok n'ohp'o, n'ot'amajej pajt'ha tefwas-no ifwalas tä n'ot'hat'ho hilu wumek, t'äj-tso wet n'oyen p'ante howeta, n'oyen lutsej t'akaya wet n'oyen kapinu- hisa.

Nithok t'at lawhäy tä n'ochowath pajpej tä nofw nekchä.

Ifwalas-na nemhit n'ochumyenthi tson'a t'äj, tajthamat tä n'ochowath wet n'otufw t'isan.



.: T'ichun tä iche kaniya

Iche p'ante p'athalis tä Wichi, tä thamil law'et tot'aho lawomek.

Wet lales yahumin tä inai.

N'atichunejthi:

*M'ek tä yäme
n'othämet tä
yokw: welan.*

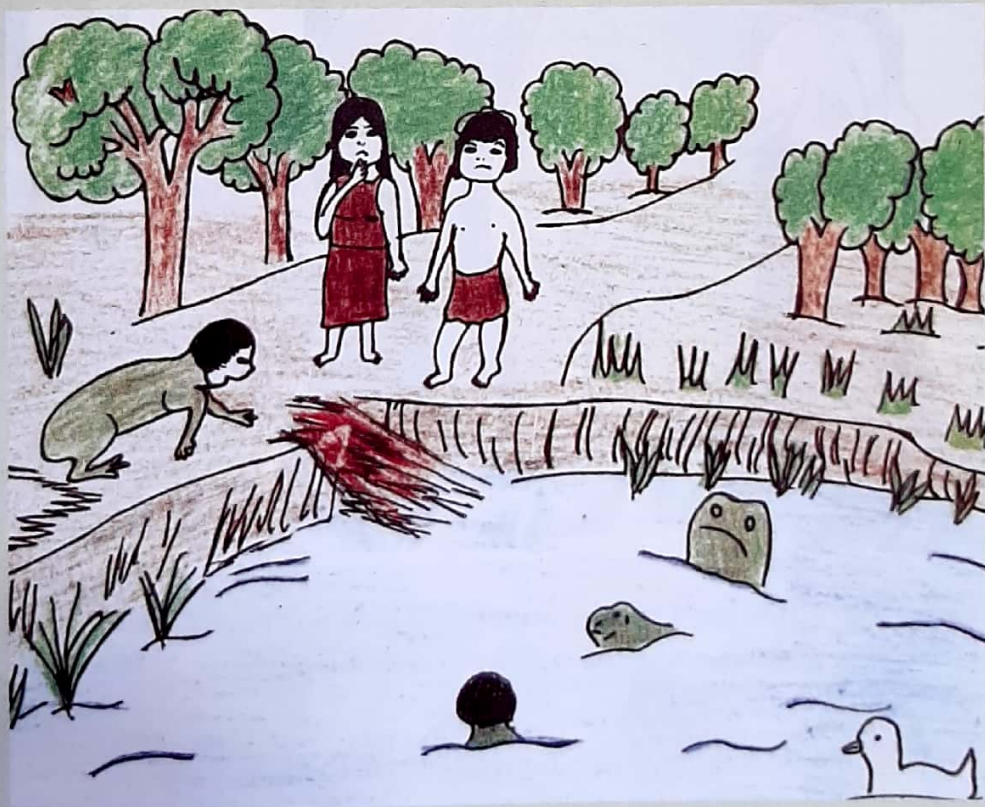
Law'et fweta n'äyejo t'ha iwohiyet'a.

Nihokej ifwalas tä thamil inai wet iten latenek.

Tä paj wet welan kaniyayej, täj t'at lapaka latenekfwaj.

Wet häpe ifwalas-tso tä wichi iwo theya: "kaniya".

Kaniya häpe inät thele, häp tä latetsel wichi.



∴ Tapyätsäl

Iche p'ante wichi tä yikhen t'ha nichät'ho thip tä thamil yahoho tä nichuyuhen. Tä thamil ihi thip-tso, tä yenla ayij law'eta, nech'e iñhäj yenchethi lawukwei, wet iñhäj w'enhajej t'at tä fwitajfwas-at w'ilekhen t'ha häpta paj pej t'ha w'et honajej t'at, w'et yäpnhomchet law'etes m'ek nichäjiya t'at.



Tä paj iche p'ante hin'o tä täthe pej iñhäj t'ha chi w'et t'uphä tä yik, paj p'ante t'ha nithokpe wichi t'ha iyahin t'ha thäk ihi, thamil tufw yachuyaj.

Nech'e hin'o-tso thaytihi p'ante Tapyätsäl wet nech'e yahanej thaiwoineja tä yike m'ek tä hiw'en tä n'otihi hal'ä wet tufw sakt'at paj-pej t'ha iläisak wet yäpil. Wet yämpej tä honaj t'ha iñhäj iyahin t'ha iläisak.

Wichi-tso nech'e thamil tayätshane p'ante wet yokw: -La çchipte wet lanämpej t'ha läläisak?

N'atichunejthi:

¿Atsi lawhäy tä n'ochumhyenthi n'othämet tä yokw: thaitihi?

Nech'e nichutho t'ha yokw: -La ôyokw ikatsi wichi tä tufw yachuyaj. Wichi-tso tä nichätepej lawhäy tä ilanhi lachumet t'ha inänt'homche law'etes t'ha nech'e häp tä thamil yenchethi, tachuma tä ipen, hip'ohen wet inähä-j-tso t'ha häptä hich'en tä itihä hal'ä. Wet nech'e ôw'ene tä thamil itihä hal'ä wet

ôyike t'at tä ôtufw. Paj-pej t'ha thamil yokw: "¿Chipte afwenche saki? jifwalas t'ha yikhithit'a! Wet tufw sak t'at m'ek tä ôfwita ôtihi hal'ä. ¡La ôyokw t'hat!"

N'atichunejthi:

¿Atsi m'ek tä yäme n'othämet
tä yokw: hits'uthakhi?

Wet yäme t'ha teyepej n'ot'hat t'ha äp yikpej.

Nech'e inähä-j yäme t'ha yokw: -Tä lesakane wichi wet chumapej ethaj ithchin tho wet chäj.

Tapyätsäl-tso t'ha iwoye p'ante inähä-j thämet. Nech'e yikpej t'ha nämpej tä honaj t'ha ichäj t'at m'ek tä n'ot'uhläk ichäj wet tachuma t'ha it'hat chufwi lakolon tä yäm wet itonphäpa t'ha itäht'haj at chufwi lakolon.

Wet tet tsow yikpej tä nech'e ifwala wet tapil pej tä honaj t'ha äp inähä-j pej yachuyaj tä ichäj, iche tä änyetaj, inät-his, thay'e inähä-j.

Tä paj p'ante t'ha nitäkw wet nech'e hiw'enhomche inähä-j, wet nech'e thamil itihchä thoi, wet taj p'ante lawhäy tä hits'uthakhi yachuyaj t'ha nech'e thamil tä äp hiw'en yachuyaj.

Wet wichit-so häp p'ante tä isej Tapyätsäl, häp tä tamenej p'ante tä äp te thamil hiw'en yachuyaj.



■ Atsi m'ek tä is che nathachufwenej

Tañhi

N'ot'ekhahyaj

- 1.] Ôlesayen n'ot'ekhahyaj tä täthejlä tson'a.
- 2.] Che ôtuhläk ôlän tson'a wet ôtwhuñhi w'ile tä ichät, ¿atsi m'ek tä tamenej?
- 3.] Ôyämei wet ôlesayen iñhäj häp n'ot'ekhahyaj tä täthejlä itsahätäi, afwenchei.
- 4.] Nayahyen wet nat'ukwe n'othäntes tä kan'atäfwelachehen.
- 5.] ¿Ha iche n'othäntes tä lahanej ihi tä kalethaj wichi tä ichemyenthi?

Hal'ä thai

Ôy'añhettsi:

- 1.] Ôlesayen che iche p'ante thamil thäk tä nithokej tä tufw
- 2.] Ôlesayen che iche p'ante thamil thäk tä n'ot'ilek wet tä itshätäi n'ilayej
- 3.] Ôtthsupiye tefwaji n'othäk wet ôyäme m'ek tä lakey tä n'oyenthi
- 4.] ¿Ha iche p'ante wichi tä w'enhathamej thip thäkyaj?
- 5.] ¿Atsi n'othäk tä iche tä fwiyetil? wet ¿atsi n'othäk tä iche tä nahañhos?
- 6.] ¿Ha iche p'ante lawitänhyajai, wichi tä yike hal'ä thai, tä täthejlä lafwchule?
- 7.] Ôyit'hatwet'hä, ôwo theyisa iñhäj n'othäk tä ôntäfwelaj.
- 8.] Tä ôhanej m'ek p'ante lakey tä n'oyenthi tefwaji n'othäk wet nech'e ôy'akanchä lapeykas.
- 9.] Ôlesayen ôtichunhayaj tä ôtipe ôthenhai. Lapeikas.

Hal'ai tä kachal

- 1.] Ôyahyen n'olesainhai tä yäme m'ek tä lakey tä n'oyenthi hal'ai tä kachal.
- 2.] Ôlesayen m'ek tä ôntäfwelche tä täthejlä tefwaji hal'ai tä kachal
- 3.] Ôtyätsaneje ôka t'hänhäi che iche p'ante iñhäj hal'ai tä wichi yen kachaya
- 4.] ¿Atsi p'ante m'ek tä tamenej tä thamil nitäfwelaj hal'ai tä kachal, chip te?
- 5.] Tä ôhanej ihi m'eñhei tä ôtyätsanejthi wet ôy'añhettshi tä ôlesayen iñhäj m'eñhei tä ôyämeje hal'ai tä kachal
- 6.] Ôlesayen m'ek tä n'ofwel'n'oho tä täthejlä hal'ai tä kachal

Itshätäi-afwenchei

- 1.] Ôfwel afwenche tä häpe:
 Ôkofwahifwaj, ôtät häp tä t'ekhaye lako
 Ôtät häp tä kamaj thäk w'et iläiyhaji

- 2.] Ôfwel itshäwet tä häpe:
Ôtet häp tä hiw'en w'ile tä ichät
- 3.] Ôtyäthsanejthi n'othämtes tä ôntichunejlä häp: itshätäi, afwenchei wet w'ahat thayis.
- 4.] ¿Atsi itshäwet tä n'oyit'hatthi? N'atäthte eth tä yiwitej.

Itshätäi

Wänthäj

ila'a

sulaj

tufwanaj

iyel'a

awutsaj

M'ek tä häpe

inät thele, tufw w'ahat

lach'otei itolajen tet iwoye us

ihi honhat tä atho

law'olei t'unchehen

lafwus t'ähes tats'ufwhomche

che nichuwetthi wet itsäiphä lafwut

- 5.] Ôlesayen täkwfwas itshätäi theyis wet ôy'it'hatthi

- 6.] ¿Atsi itshäwet tä häpe? N'alesayen they

Tañ-thele, fwitsaj, yahumin thip tä wufwpe wet äp yelaj, n'othäk, che thamil yikhen wet thaiw'omhichethit'a, iche eth tä thamil laka niyat, nichätej atlä thip kasop'ayis, at'hahit'a che yiwitpe wichi tä iche tañhi tsi y'ajiche lak'as.

Che tafwayej tä puhfwetaj nech'e tä iwo lach'ula t'ha itsemthäsas, ifwalas tä pajche wet wichi isej p'ante lach'ul tsi n'oyen p'ante ch'uya, che kafwaj hiw'en wet che imätthej, ts'ilak p'antet wichi tä t'hänhäi tä tufw lawhäy tä pajche, at'hana t'ha nithokej wichi tä tufw.

Tatethoi wus, honatsi thele, silät-wo ch'äj tä nithokhiyejt'a wichi tä nitäfwelche m'ek tä yäme, iñhäj-kot, tachasomche iñhäj thupis, iche n'o-eth tä tufw, che yiphen wet nichuththamhomche.

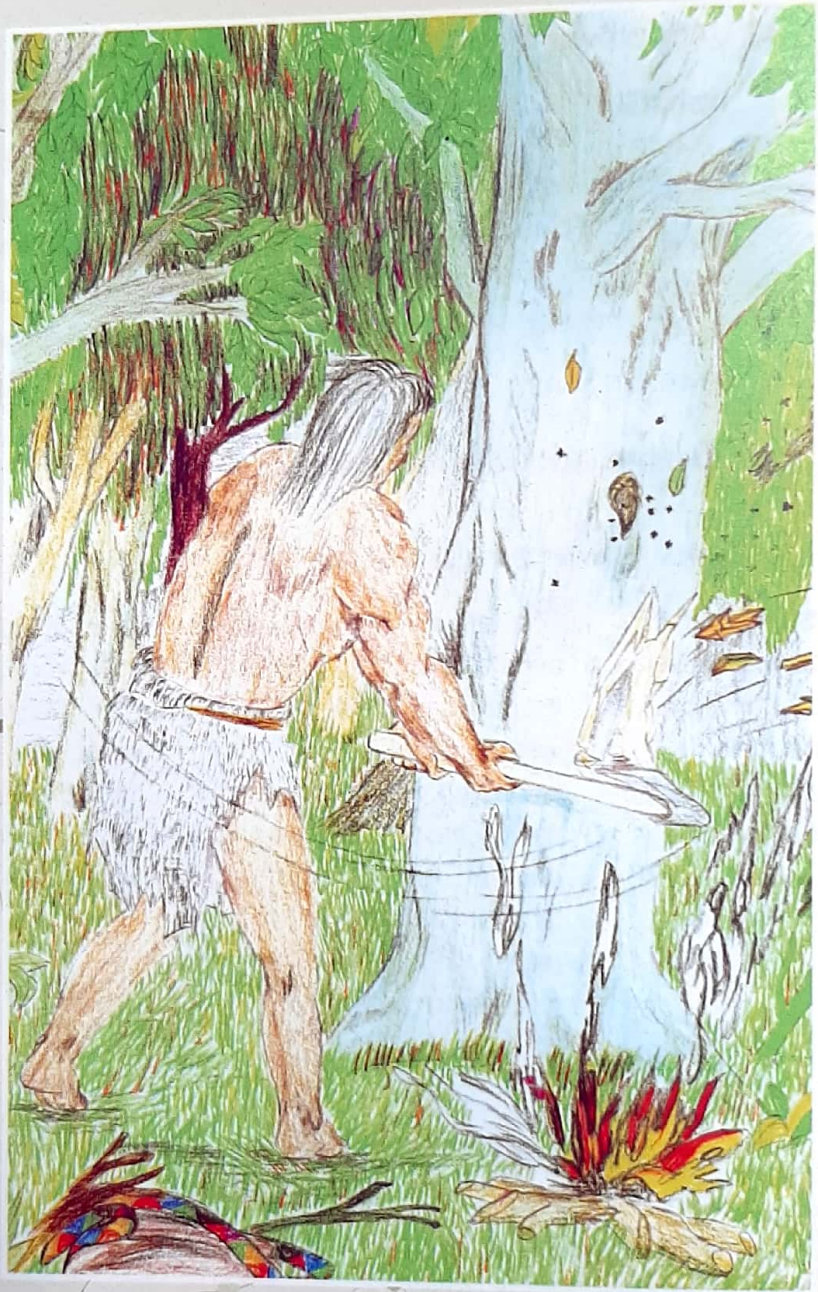
Ôtchuma tefwaji itshäwet wet ôlesayen m'ek tä ôyämeje.

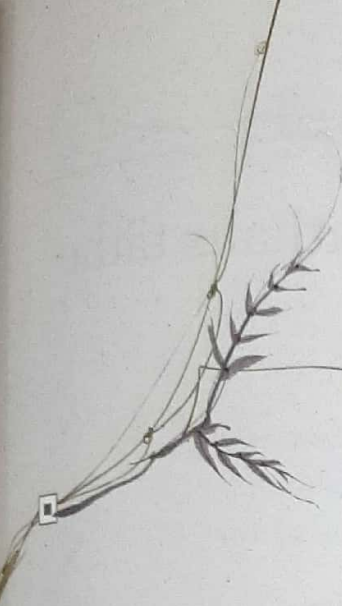
- 7.] Iche n'ot'ekahyajai tä täthejlä itshätäi tä ihi thaw'etes-na tä wichi ichufwenej lales tsi t'uthamehen wet t'amajej nithokej m'eñhei tä i'pe honhat: ¿ha lahanej ihi n'ot'ekanyajai tä täthejlä häp:

- ▣ Tson'a?
- ▣ Chilichuk?
- ▣ Iyel'a?
- ▣ Awutsaj?
- ▣ Ch'enho?

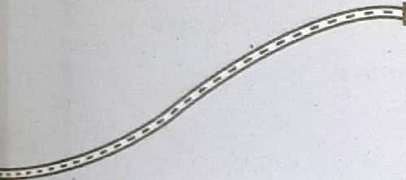
N'aty'ätshanejthi m'ek tä kanahanayej.

N'alesayen m'ek tä nofweln'amhohen.





3 M'eñhei tä ip'ante n'amejen wet ifwalas-na



Lakey t'at p'ante tä iche lawhäy tä wichi ilechehen inhäj lakeyis tsi iche n'okeyis tä yiwit'hiyejt'a m'ek tä iche wet häp tä tamenej tä inüphä eth n'okey tä t'uhawetej wet äp wichi isej thäy'e tä iche n'okeyis tä täthejlä inhäj wichi tä iwohiyet'ak newayej wok thaknichufwenayej. Tejtä iche m'eñhei tä nemhit nichätejlä ôthamil ôkeyis t'ha häptä che ôthamil ôisej wet n'amlech'e m'ek tä ôthamil ôthamhyajej tet iwoye ôthamil ôtichunhayaj, ôthämet thäy'e m'ek tä yakaletn'o tä ôw'enhathamejlä wichi inhäj häp tä laha ihi.

Thip tä p'athalis täthe

Häp wichi tä häpe ôthamil ôka t'hänhäi yäme tä t'ichunpe honhat t'ha .

P'athalis häpe p'ante itshäwet thayis tä iche tañhi.

Thamil häp tä t'ichun tä i'pe honhat-na.

Tä kamaj newache wichi tajthamat thamil itshäwet-les tä iwo lechumtesa.

Tä nichäte p'ante lawhäy tä iwotesa tä iche wichi wet tatäi p'athalis, t'ha khit'ak nem iche tajthama tä thamil yahoye thip tä wichi newahi.

Wet wichi tujthache thamil lachumhyajai.

Wet thamil yen thämtesa m'ek tä p'athalis lachumtes. Ôthamil ôchätillis ifwelthamhomche m'ek tä iwoye p'ante itshäwet-les. Iche pej tä n'oyäme t'ha thamil iwoye m'ek tä laha ihi wet tä wichi yäme häpe t'at m'ek tä n'okäyjay täthe wet äp tee thamil yahumin tä yäme.

Thamil iwo-p'ante theya tä yokw P'athalis.

Law'et tä honatsi tsi tä ifwalas wet wichi w'elekhen, iñhäj t'iwokoñhen wet tä taj lawhäy tä tapilchehchä, wet iwo t'elakw'etesä häp tä iwotesa tä iche eth tä yämthi, tä yämei t'at m'ek tä yahuminche.

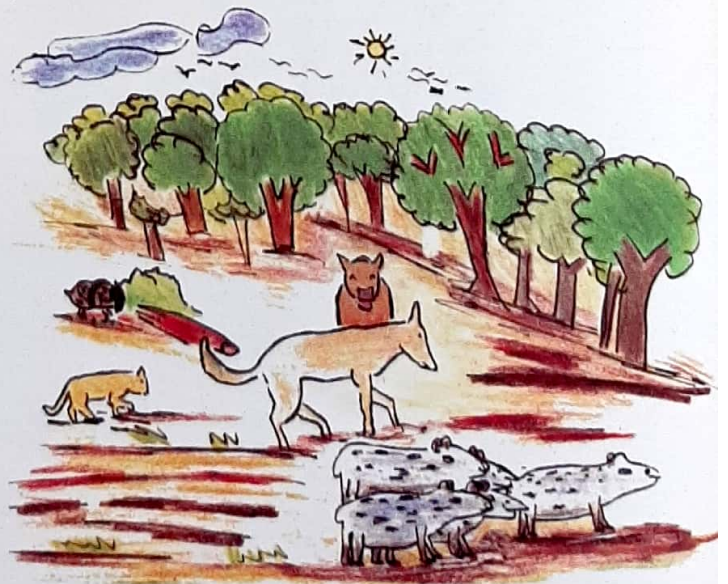
Wet m'ek tä yäme häpk'hita m'ek tä n'älej tä matche t'ha häpta n'atfwas tä yahumin.

Tsi eth tä n'ohuminche wet n'ot'is- cheyejen. Wet häp m'ek tä lajit lapesa tä n'oyäme t'ha pajt'ha w'et n'oy'elej.

Nithokej m'ek tä ôthamil ôty'ätshanejthi täthejlä wichi tä pajche.

N'atichunejthi:

¿Atsi m'ek tä yäme nothämet: P'atha?



.: Y'uñhchä

Häp lawhäy tä pajche iche p'ante m'ek tä wichi yen t'ekhahyaja. Thamil t'ekhahyaj eth häpe p'ante Y'uñhchä. Häpe p'ante n'o-eth tä hiyawu wet pajt'ha nichätei thip tä honhat ch'oyei.

N'atichunejthi:

¿Chipte tä n'okw
y'uñhchä?

N'o-eth tä tiyäjo honhat häpe t'at hiyawu tä thamhya, häp tä ilunthi t'ha pajt'ha iyei honhat-ch'o wet häp hiyawu-tso yahanej iwoineja che yämhopthi lawuhui tä iyei tachenhas thay'e tä ihi honhat-ch'o. Äp tee wichi tä t'inhayaj länhai isej. Tä iwo tesa tä t'ichoithi wet lawuhui nech'e näme wet ichäj honhat ch'oyei wok tachenhas. Tä tajyäme eth najt'unfwaya iwel'as häp tä lawuhui inachaj tsi nithokej m'ek tä nitäfwelej tä lawuhui ipäine tä ihi honhat.

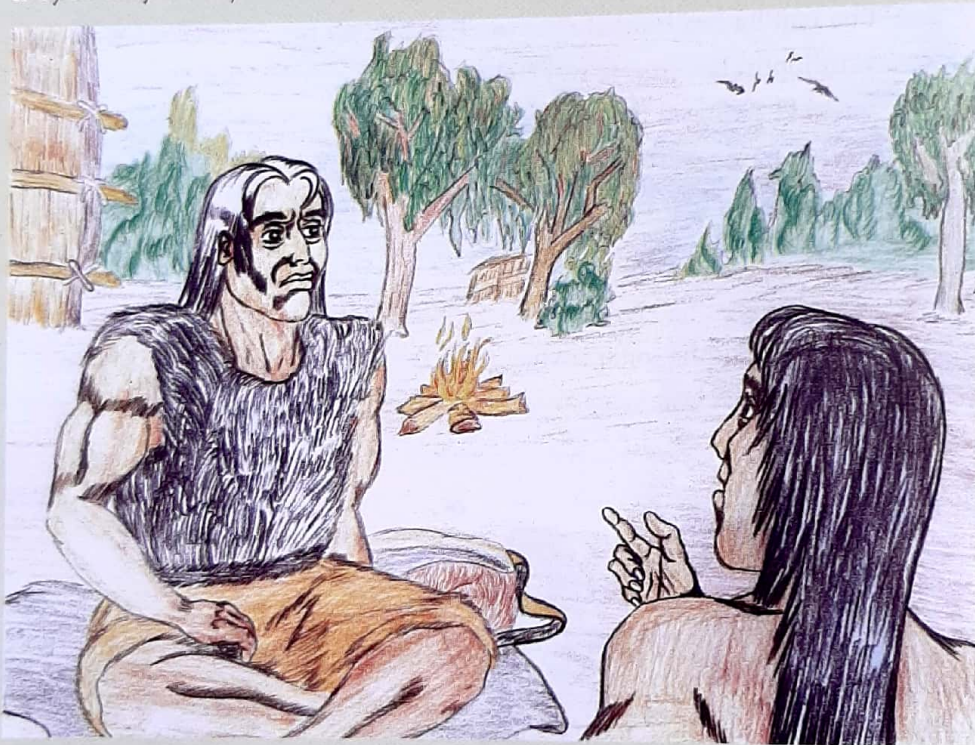
Tä näm wet n'ol'äte t'ha häpta tumho t'at honhat pajt'ha itchufwi lawukwe ihichet'a pej che inuphä, pitaj lawhäy tä t'ichoithi paj t'ha lachowej nekchä. Häp wichi tä t'hänhäi iwahniyejt'ak lales yahoye tsi häp tä iwat'hit'ahläk n'oy'ahin



.: Teläj t'isan

Hap ifwalas p'ante-tso wet wichi iwo theyisa nithokej m'eñhei wet äp thamil yit'hatthi, tä thamil yäme tä tet iwoye häp teläj, t'isan ihi.

Hin'o-tso n'oyäme t'ha che hanej che ilanhi law'uy. Häp tä tamenej tä n'oyen theya Teläj.



Äp tee iche n'o-eth tä teläj-wukw. Wet che t'isiykaye wet äp wichi yikche t'ha häpta thamil tach'ahuye hin'o-tso tsi ifwenho iñhäj m'ek tä ische thamil iwoye. Ichufwenej tä isit'ala che iche eth che t'ischeyej teläj, tejche iche m'ek che thaiwoineja, tsi che ihichela n'o-eth che t'ischeyej wet nichuwet'hithila.

Tä thamil nichäte wet matche t'at hiw'enlä wichi t'ha t'amajej, hiw'enho thäk, itetshan laka asiykas. Wet che wichi täthe t'ha tathunej m'eñhei tä hiw'enho. N'oyäme t'ha häpe eth tä fwitsaj t'ha häpta che n'okniläkwiayathi häpe eth tä lachowej ihi. Häp p'ante tä tetso lakey häp Teläj.

N'atichunejthi:

¿Atsi m'ek tä häpe telaj?

∴ Yel'ataj tä n'ow'ute

Häp ifwalas p'ante t'ichun wet n'oyäme t'ha wichi t'ha nithokej p'ante tä hiw'en yel'atas. T'ha häpta che thamil w'elekwet'hä wet nech'e tä ichumhyenwet'hä tsi häp tä tamenej pej tä hiw'en thäk wet äp isakanej pej itshätäi.

□ N'atichunejthi:

¿Chip tä n'owute häp yel'ataj?

Häp yel'ataj häpe m'ek tä n'o-eth isej tä ichumyenthi, eth tä w'elekthi i'pe law'ute tä yahoyenlä tä n'ohänyenejwet'ha: wänthäj, m'awo, tson'a.

Wet wichi-tso t'ha matche tä t'uye yel'atas thäk häp tä che law'utei y'ilwet'hä.

Häp yel'atas tä t'ichunpe honhat wet yahanej äp nitäfwelchey m'ek tä ni'isa. Che atot'aho m'ek tä latañhfwä t'ha ileche t'at tä yik thäy'e tä äp nitäfwelche itshäwet tä fwitsaj lanij che hay'äj wet nitäfwelche lapak.

Häp hin'o tä n'oka'tsayaj-wo isej p'ante yel'ataj. Häp n'oka'tsayaj-wo iwatlä yel'ataj tä iläfwel. Tsi häp tä n'oyäme t'ha hin'o isej pej.

Häp hin'o tä yahoye n'oka'tshayaj ichäj lalutsej hal'ä, lech'ähel thäy'e lahun, t'ha häp tä che nichätei lawhäy tä nofwej lachähel wet thayämet, tiyäjho tañhi. Häp yel'ataj tä iläfwel wet yakathi t'at tä thayämet wet ifwañhat lawuk.



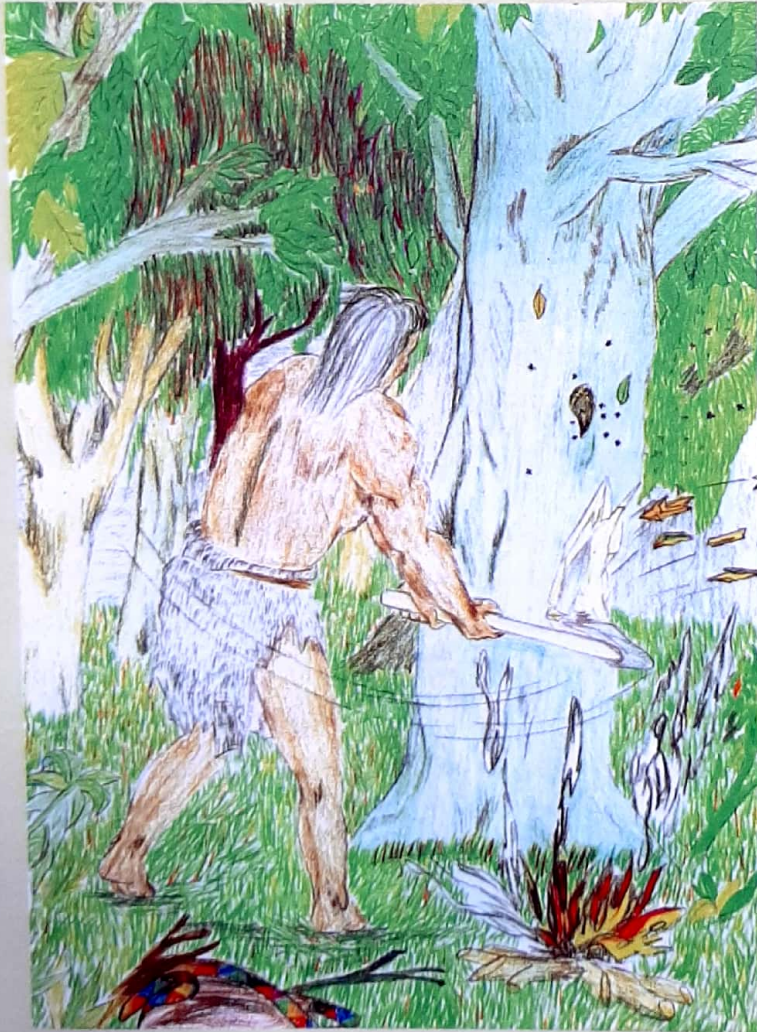
.: Chiloitas

Täthettsy tä wichi tufw pinu, tsi thamil yahumin tä w'elekwet'hä. Pajihyachet'a tä wichi iñhäj ileche tä ifwaj pinu. Tä thamil yike pinu wet ifwaj hal'ä tä ihi, äp iwunho lapesei wet thachal. Wet tutsaj ilänhen pinu-wos.

Hin'o tä t'ukwe matche tä lateläit'hayaj ihi, tsi ch'atej pej wet w'etthaikajyen t'at m'ekhit'ai m'ek tä nithoke. Tsi tä ihi hal'ä thokwe wet iche tä isiyet'a law'et. Wet äp te iche tä t'isan t'ha häptä ihi thip tä wufw-pe hal'ai.

N'atichunejthi:

*Ts'ilakhit'a chiloitaj tä iche,
Nitäkw m'eñhei tä iche tañhi tä
lawos ihi wet äp hak'onek m'ek
tä wichi tufw tä täthejlä.*



N'atichunejthi:

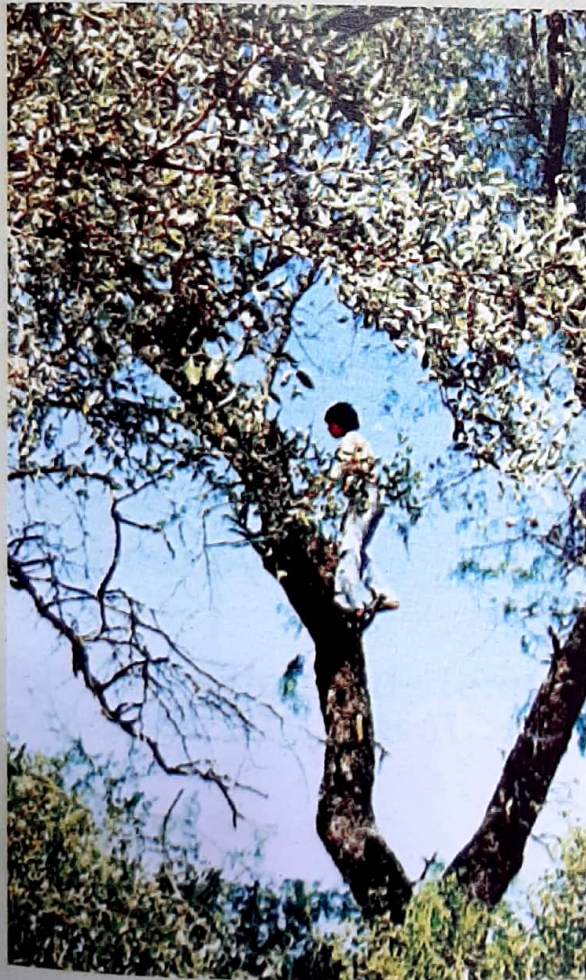
Che iche m'ek che w'enhathame-
jlä häp pinu wet chiloitaj.

Tä mamses yahanej lakey tä n'ochiñhelit häp pinu-w'et
häp p'ante tä iwotesa tä wichi yen läläya häp pinu.

Tä t'ichun thaihutchewek thamil tä yahanej lakey, häp
mamses tä tätho n'ochufwenhyaj-w'et tä t'hänhäi,
t'äthamhiche tä nitäkwyaya tä iwo chowhalape lachumet
tä iwohiyela yämt'hilak is-athoho, itench'oye m'ek tä n'ochufwenej-n'aji.

Thamil ichunkat tä yämejthi wet ilesayen m'ek tä iwoinhiyejeila lachumet. Tä
kalethäj wet nech'e it'hatei niyatei tä thamil yahanej ihi tä itihijeja lach'otyaj
tsi thamil iwatlä lachumet-chal wet iñhäj m'eñhei tä at'haho.

Tä thamil nithoke m'ek tä tatäyej wet iwotesa tä yenthi läläi-w'et. Äp te
yämhit'a nitäkw läläi tä iwotesa, eth tä yenthi wet ts'ilakhiyejt'a lachumet,
law'et thelei tä tach'ote.



Äp te thamil y'añhte
lahanñhayaj iñhäj tä tach'ote,
tsi häp tä lach'otfwa hiw'en

Ifwalas-na nemhit ts'ilak
wichi-key tä it'hatlä eth
lafwchule häp laka m'ek.

Nech'e thamil ifwelthich'oye
chinaj t'äj häp pinu tä n'owo
lahisa, wichi tä ichäj häpe
ahätäi thayis tä ifwelthi laka
m'eñhei, wet thäy'e iñhäj tä
hiw'en laha wet ahätäi tä
täthejche kanhi.

N'ochumet-na nithokej
wichi yenthi tsi at'hahit'a
wet äp te iche wufw m'eñhei
tä pinu-wos iwatlä tä iche
thipei-na.

Häp tä na-isej täjtso che
nenthi thachumet-na.

∴ Fwiy'et thäy'e Pethay



N'oyäme t'ha ifwalas p'ante t'ichun wet iche wichi tä n'owotheya tä n'oyokw: Fwiy'et thay'e Pethay.

Wichi-tso n'oyämet'ha yakachuthamehen tä yame t'ha eth wet is m'ek tä iwoye t'ha mat eth wet isit'a m'ek tä iwoye. Tä tep'ante-tso wet nech'e thamil yämwet'hä thamhomche. Fwiy'et t'ichun tä yäme eth tä yokw:

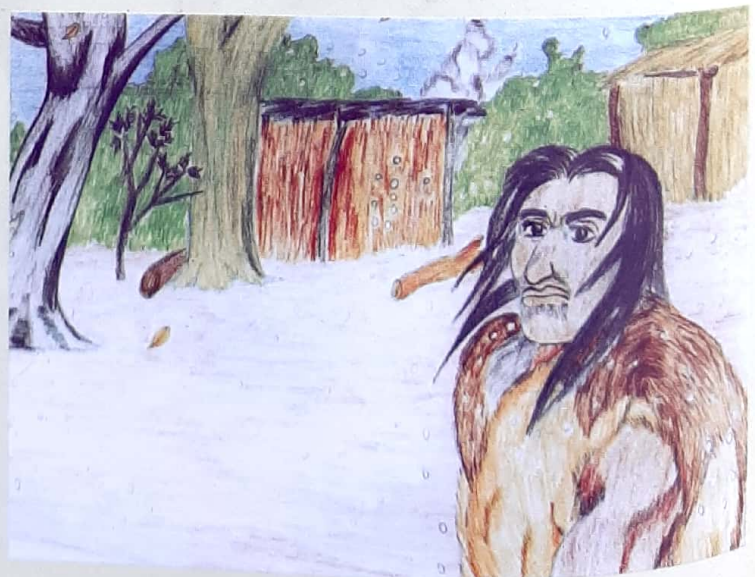
- Ôtham-tso matche tä wichi yahuminn'o. Che ôyik tä ônukwe honhat tä m'ek tä ôwoye t'ha n'ohumin. Wichi itonphän'oyej w'ilei tä t'amajchetes. Häp tä tamenej tä che ôtpil tä iche t'at m'ek tä ôchäj.

Mat Pethay yäme Fwiy'et tä yokw:

- Ôtham-tso tä che ônukwe honhat tä ôyenthi m'eñhei tä i'pe, ôisyen athoho yachuyaj tä wichi isej wet

Ische lahanej ihi tä:

Lawhäy tä fwiy'etil häp-pa tä wichi itonchephä lakhäi tä isis.





Ische lahanej ihi tā:

*Lawhäy tā pethayis häp tā
wichi thäk ihi tsi thamil
tutcheñhen.*

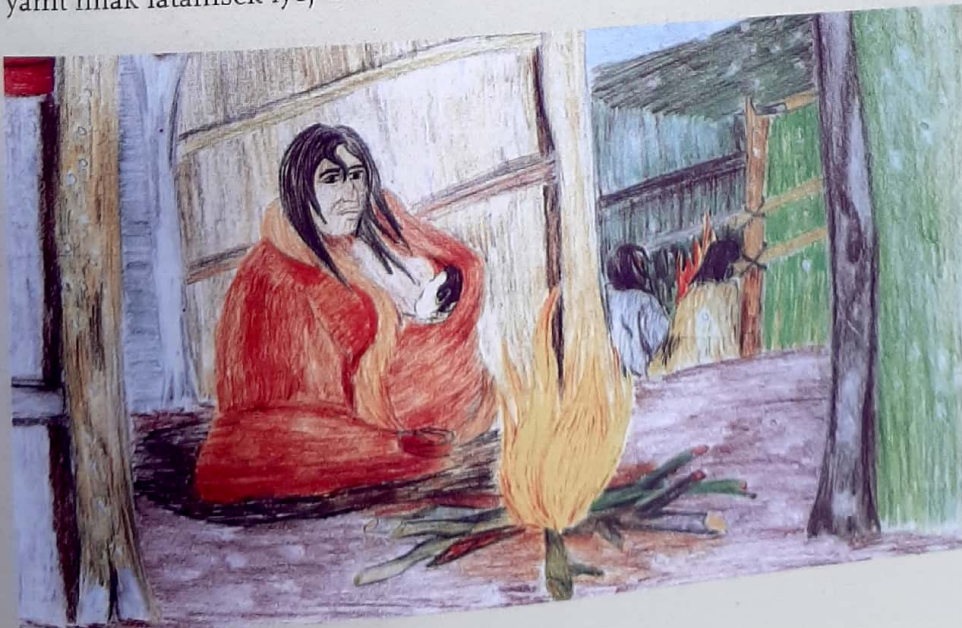
ôw'enho inät tā iyäej wet ôsilatyen honhat tsi w'atshan.
Mat am che lanukwe honhat, lakänchi, leisyenhit'a,
täjthama tā lap'o hal'äi; lälänejen aka fwi'y'et häp itshätäi
thäy'e wichi tā niw'ena lakhäi tā hip'oyejlatape.

Fwi'y'et yachäjo tā tahuye häp Pethay tā yokw:

- Matche wichi aihuminhit'a häp tā tamenej tā che latapil
tä niwohiyat m'ek che lachäj.

Tä lapesei Pethay yäme Fwi'y'et tā yokw:

- Ôtham ôt'uhikwet'a ôt'w'añhtes, tsilak tā ôw'enho m'ek tā thamil iläej
yämt'hilak latamsek iyej tā ihiche law'etes.



.: Lawo



N'oyäme t'ha ifwalas-tso iche p'ante m'ek tä n'oyokw Lawo.

Öthamil öka t'hänhäi yäme t'ha t'isan ihihit'a. T'ha häpta tä n'oyokw tet iwoye amthätaj tä wufwche.

Tä kalethaj häp tä häpe m'ek tä t'isan ihi tsi iwoyek thaitihi m'ek at che häpe, tä tet iwoye amthäj, äthchenha w'ok athu.

Iche tä n'oyäme t'ha tet iwoye athu tä setkanaj, lawej ihi wet che hanej che iche n'o-eth che hiw'en tsi inuhiphät'a.

N'oyäme t'hä che iche n'o-eth che fweta itsokthi w'ok iläkwthi wet nichuwet-thi tä t'ichun inuphä m'ek tä tet iwoye tutsaj pajt'ha tajei pule wet nech'e näm layath tä äitajiy, nemhit n'o-eth yakathik yik.

Wet che n'o-eth nekahlä pajt'ha iwaset-chä thip tä n'o-eth ihi, nech'e inukwep'hä amthäs, chal'a thayis, chitan'i thayis, w'ahat thayis thäy'e iñhäj m'eñhei.

Ische lahanej ihi tä:

*Che tawakway wet yafwut'hi,
iwomchä, waschä honhat.*

Häp tä paj t'ha inukwep'hä nitsetas tä tufw n'o-eth. Lawo yakathi p'ante tä iwasetchä honhat tä wichi ihi tä tej tä tsajo t'ha, m'ek tä matche tä n'äyeho häp t'at w'oyis, häp tä wichi tä t'ukwe itshäwet tä ilänhen thamil t'amajej law'oyis. Äp tet iwoye atsinhai tä nowaywet'hä, che n'ow'ahnej che inukwephä tsi häp tä che ilunthi wet Lawo tawäkwäye wet ilän.

N'oyäme t'ha che ilän n'o-eth t'ha t'äj ichalaj; che n'ohw'en itshäwet che häpe che isis lachal n'otchumhiyet'a, tsi häp tham, wet che hich'enhi lak'aj nech'e n'al lafwak tä ihi pule. Hin'o tä hiyawu yakathi p'ante tä yämhopthi lawo wet yakast'hayen layath thay'e nithokej m'eñhei.

Täthe t'at taj p'ante nech'e wichi iwoye m'ek tä is, wet nemhit wufw che iche Lawo, mat tham iche pa t'ha nemhit m'ek iwoye.



∴ Itäj tä wichi hiw'en p'ante

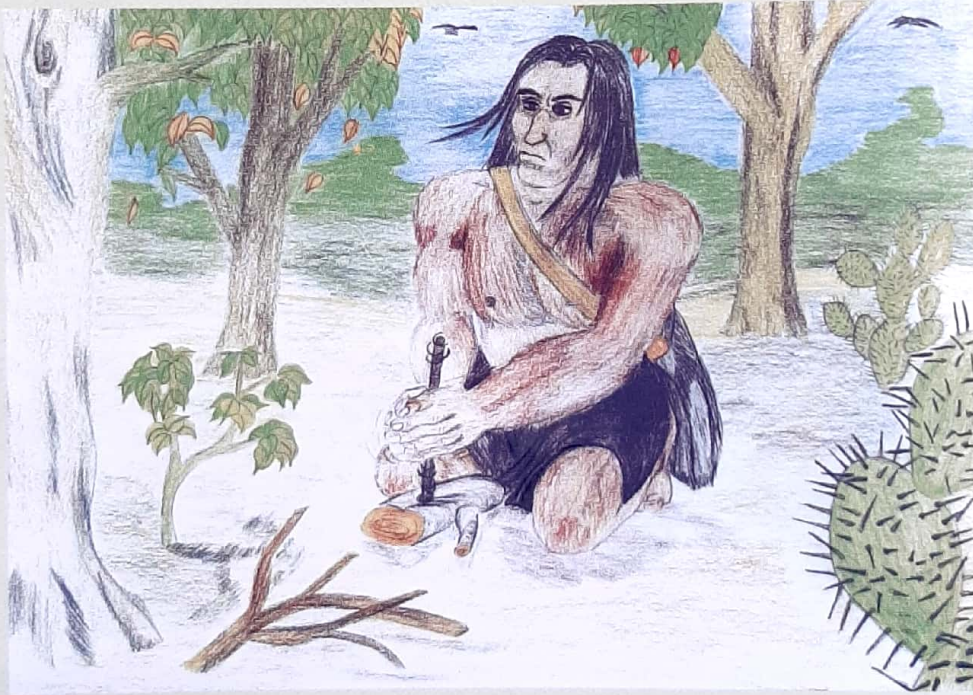
Ifwalas tä pajche, tä wichi nitäfwelayej häp itäs, thamil yäme t'ha iche p'ante hal'äi tä n'o-täht'ho itäj. Häp p'ante tähes-na: tontek, onhek, istek, nichäkw, tuskal, ch'amokw.

Lakey tä n'o-eth yenthi itäj: n'otchuma hal'ä tä pat'huhi w'ok niwujak t'un wet n'oyiset thotefwaj wet eth hal'ä tä n'oyen lachaya t'ha tham t'un tsi häp tä n'oyuyit'ho wet n'o-nhut pajt'ha lafwiñho tätho wet tä nichät'ho chutsaj m'okw wet nemhit y'om, n'oyafwutthi wet n'o-iskonpe hal'ä-pesei paj t'ha y'oho.

N'atichunejthi:

M'ek tä yäme n'othämet.

Pat'huhi.



Che n'o-eth n'owañhläk nithokaye che iche thip che häpe, wet t'amajej tä it'hat'ho laphi paj t'ha äp iwatlä, t'ha häptä pajchet hiw'en.

N'o-eth che w'elekthi tä tiyäjche tañhi w'ok tä tiyäjche tewokw häpta iwatlä lachumat-cha.

Ifwalas-na tä iche iñhäj m'eñhei tä itäj täthe wet lakey-na nemhit wichi ichumhyenthi.

N'atichunejthi:

*Itäj wet itäs w'enhathamejlä
eth çatsi m'ek tä tamenej?*

.: Itäj-p'atha

Täj p'ante t'ichunpe honhat iche p'ante hin'o tä n'ow'o theya tä n'oyokw Itäj-p'atha. N'oyäme t'ha tefwaj-atni tä yahanej tä yenthi itäj. Hiw'en tefwasno lalafwei tä yachuyaj tapokwe. N'ithokej wichi ta hiw'en hin'o-tso tä wufw lachumat thai.



Ische lahanej ihi tä:

Tä t'ichun wet iche p'ante hin'o tä they Itäj-P'atha tä tham tä hiw'en itäj, wichi p'ante t'isiykaye wet tats'i p'ante tä tamenej tä tawakwaithi tsi t'ischeje. Tä tawäkwaï wet y'o p'ante honhat. Tä paj wet w'iyes yahanej iwoineje tä nithoke itäj wet häp tä wichi isej ifwalas-na.

Iche p'ante wichi tä yahoye Inich'u, Wänthäj thäy'e iñhäj itshätäi Ch'anho, W'iyes.

Nithokej p'ante wichi tä yahoye t'ha nit'änhiyayet'at häp Tats'i tsi lakey tä m'ek che hiw'en t'ha yahumin tä t'ischeje. Häp hin'o-na hiw'enlä iñhäj t'ha t'amajej hiw'enhot m'ek tä tufw tä häpe t'at yachuyaj.

Häp Itäj-p'atha lakey tä lajit law'uya, ts'ilakche. Che takatai wet yokwe t'ha y'o häp thataj tsi itaikat. Tä y'o wet t'änehen häp iñhäj tä t'awaye.

Lawhäy eth p'ante wet thamil yachäjo tä t'isiykaye wet Tats'i nech'e yikche. Häp iñhäj wufw ta yen tichunhayaja, nithokej lawhäy tä ihi tham-tso law'et thamil iskatthi, n'ohp'oyejpe Tats'i häp tsänt'ähes tsi n'onowaihläk hiw'en Itäj-Patha.



Tä tafwaitshi tä wichi t'aw'aye wet y'apnhomche law'etes wet thamil hip'et'hatlä eth. Wet iwo-kotsayej tä iyahin p'ante Itäj-P'atha, häpet tä hiw'en t'ha teye t'ischeyej t'ha: ¡Ha, ha, ha...!. Tsi häpta ts'ilakche.

Itäj-p'atha hiw'en tä tetso t'ha nichuwetthi, wichi tä noway t'ha ifwtsat'hi, iñhäj tä iläfwenhen wet yämhen, iñhäj tä niläfwelahren t'ha y'ohen.

Itäj-p'atha hiw'enche wichi tä inukweathoho wet tachuma häp lafwotes, tä it'hatejche thamil tä inukweathoho.

Tajompej thip che häpe t'ha y'o w'ok tajejo hal'äi tä hich'atej ta teye y'oho t'ha. Häp hin'o tä they W'iyes inufwaj at athoho t'ha häpta w'awuthej tä yämei lawej tä pitofw häp tä iche t'at pajt'ha tafwaitshi itäj. Tä nofw täjtso, kamaj Itäj-p'atha, tham tä itäj lawuk.

Wet tetso t'ha iwotesa w'iyes-na tä ifwiläj-fwaj p'antet-tsow paj t'ha nithok-pe häp itäj fwiñhofwaj häp tä itifwajchufwi lapänhi, iskat'ho häp Itäj-p'atha tsi nowaihläk n'o-soyej.

W'iyes iwotesa tä yik, thayäm atofwehlä häp Itäj-P'atha, yäm kanhi, tä atofwehlä, wet nech'e yäm wufw häp itäj. Wet iñhäj hiw'enei tutsaj t'ha akäswet'hä, inukwe athoho tä yahoye w'iyes tä thaip'ajtej.

Häp tä täthe lawhäy-tso tä n'ohw'en itäj. Tamenej tä iche itäj ifwalas-na.



.: Ahutsaj

N'oyäme t'ha iche p'ante hin'o tä n'oyokw: Ahutsaj, hin'o-na nithok lawhäy tä iläi äp ts'ilakhtintaj.

M'ek tä matche tä yen p'ante lakeya häpe t'at tä yahumin tä t'isiykay, tejchi nitäfwelayej iñhäj t'ha yahoye t'at.



Che yahoye thip che häpe, imäht'hiyejt'a tä t'etane m'ek chi lawuhui thaknäma hin'ope.

T'ha häpta hin'o-na matche p'ante tä yahantaj honhatej, m'ek atche n'ofweta n'otiyej t'ha yahanej t'at iwoineja, tejche n'o-t'akanhyaj t'ha.

N'oyäme t'ha iche p'ante ifwala tä latichunhayaj tä yik, honaj p'ante tä tiyäjchet n'äyij, tithäj t'at laphifwaj m'ek tä äp ifwaji t'ha wotsotaj. Hin'o-tso ichäjthitthamej wotsotaj tä itomlajfwajthi tsi häp tä yen pej t'alaja tä imä; tä imä-pa wet itichufwi thetek wet häp tä n'älejpej tä matche tä nahati wufwej wet thetek täput'hiyej t'alaj, häp tä äp n'omejpej.

Häp lawhäyis-tso tä kamaj n'äyethamhomche wichi, che nitäfwelayej eth chi hiw'enlä t'ha ilän t'at.

Iche p'ante wichi tä yahumin tä tachuma itshäwet w'ok n'o-eth wet it'hatei chowej tä läläi istiwintas iche häp tä thamil tufw wet yofwajkwet nofw.

N'atichunejthi:

M'ek tä häpe istiwintas.

Häpe p'ante tä Ahutsaj yiwetpe wichi-tso pa, n'oyäme t'ha, thamil itchufwi lawukwei wet hiw'enhlä Ahutsaj tä yahoye, thamil t'amajlä, tä honatsi kamaj iyej t'at wichi-tso.

Tä imä t'ha n'ofweta n'ohw'enho t'alaj t'ha chi tachumhlä, tajthamat wotsotaj tä yen t'alaja, wichi-tso t'hä hiw'en eth tä imä yokwe t'ha nithokej tä y'ajattthamhi tä pajt'ha nofwphä hupui, nech'e häpta thamil yokw: "tajthamat chi n'al'än hin'o-na".

Nech'e häp tä, n'oyäme t'hä tä honaj pajche-taj wichi-tso t'ha iluntaj-atpei t'ha yahothamehen thamtso t'ha thait'hatsak-at katsi, t'hä häpta tham t'at pa tä n'ow'ochowejajej, hin'o-tso t'ha wotsotaj itchufwi thetek, fweta äp imä, tach'ahuthintaj t'at. Tä paj p'ante, n'oyike, wichi-tso t'ha thamil itsokhen takweyej iñhäj itsokhen takäläi, ilätet t'hayej m'ek tä n'ow'oyeje, tet nilätaye iwahin-at thamej iñhäj. N'otchuma p'ante pa t'ha n'otañhetchä thetek tä n'ot'hatche chowej, häpet tä tet nichät'hi lach'oyei wet ipäjatchephä lach'ul häp tä tajchepe m'ekitas istiwintas tä tijomche, nech'e tachuma laka etek-taj tä t'ajanej t'ha pajt'ha nofwwej afwencheitas-tso y'inhen.

Tä ifwala p'ante, lawuhui yahoye chowej t'ha niw'enhiyet'at Ahutsaj tajthama t'at läläi-p'itseñhei.

Nech'e nichuwetwet'hä tä nitihiyethit'at, t'ha häpta n'oknhanhiyayej t'at thip tä ihi wet äp thip tä ilet'hanei tä nowai.

Tä wichi yahanej p'ante tä nofwwej afwencheitas-tso thamil lakäjjaj ihi p'ante.

▣ Atsi m'ek tä is che n'athachufwenej

M'eñhei tä ip'ante n'amejen wet ifwalas-na

Y'uñhchä-teläj-yel'ataj-fwi'y'et-pethay-lawo-itäj
p'atha-wänthäj-ch'anho-w'iyes-tats'i-ahutsaj

- 1.] ¿Atsi p'ante m'ek tä häpe Y'uñhchä?
- 2.] ¿Atsi wichi tä yen lawuhuya?
- 3.] ¿Atsi thip tä ihi tä n'oyämhopthi?
- 4.] ¿Atsi p'ante wichi t'ekhanyaj tä they Y'uñhchä?
- 5.] ¿Atsi p'ante wichi tä t'ichun tä yäme m'ek tä p'athalis lakeyis wet chip te?



6.] ¿Atsi m'ek tä tamenej p'ante tä n'oyäme p'atha?

7.] ¿Atsi p'ante wichi tä yahumin tä yäme p'athalis, atsi m'ek tä tamenej?

8.] ¿Chi iwoye ifwalas-na ha läläte pej p'atha tä n'oyäme, thek n'aty'ätshanejthi m'ek tä tamenej?

9.] N'at'it'hatwet'hä p'athalis.

10.] Näme m'ek tä n'aläte pej tä n'oyämeje p'atha.



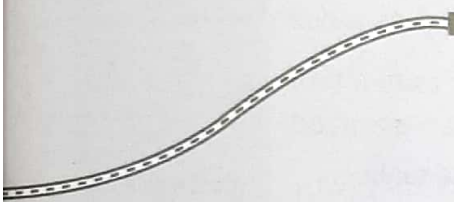
- 11.] N'awo theyisa wet n'äme m'ek tä lakeyis.
- 12.] N'alesayen che äp iche eth lakey tä n'oyenthi itäj.
- 13.] N'aty'ätshanej hin'o tä ichiñhelit pinu ¿atsi m'ek tä lakey tä n'ochiñhelit pinu?
- 14.] N'aty'ätshanej: che ifwalas tä pajche wet wichi yen p'ante läläya pinu.
- 15.] Sajchuchufwi n'othäntes tä yäme m'ek tä n'o-eth iwoye wet kalethät lawhäi tä häpe.
- 16.] Wichi tä t'hänhäi thämtesyaj tehit'a iwoye n'atfwas thäntes, ¿ha iche n'othäntes tä katäfwelachehen tä ihi häp n'olesainekhi-na?
- 17.] Iche n'othämet tä nitäkw m'ek tä yäme. N'atonchephä





4

N'otenkanyaj



Tsilakhit'a tä n'oyäme wet n'olesayen p'athalis. Iche lakey eth tä n'owatläk mamses wet n'atfwas itenche, nemhit ts'ilak che n'oyäme. Tä thamil itenche häp tä thaichufwenej tä yamwet'hä pajlat'ha yahoyenlä wet yakathi tä ihi tä wichi tatache tsi yahanej m'ek tä yäme.

N'otenkanyajai-na häpe t'at p'athalis tä pajche pej wichi tä t'hänhäi ifwenho lachetsos wet lales ch'ajtä tä n'otenche nech'e iche n'atfwas tä yämwet'hä wet iche inhäj tä itetshan wet tach'ahuye.

.: T'ichun tä iche Siw'okw

N'otenkanyaj: N'ocheyälis

P'athalis:

Ifwala

Thäse

Ch'enho

T'hokfwaj

Lawo

Siw'okw

Ische lahanej ihi tä:

Hin'o p'ante Siw'okw. Yahan p'ante thäkej wet häp tä tamenej tä Ifwala itiyej thäse tsi t'unläk isej. Ifwala häpe hin'o tä yathk'al. Tä lapesei-tso wet Ifwala-lä Lawo tim, Siw'okw, wet inuphä tä nech'e afwenche.

Hin'o tä yäme.

Iche p'ante wichi tä yahumin tä yike pinu tä iche täñhi. Wet thamil-tso iche eth tä lakhajñhayaj inu-pe iñhäj they p'ante Ifwala. Häp tä äp lälä Lawo.

Hin'o-tso ifwala thäse ihi p'ante tä isilataj. Iche p'ante lawhäy tä ifwala latichunhayaj yokw:

Ifwala.

¿Atsi m'ek tä ôwoye? Nemhit ôw'en pinu. Matche tä ôy'elej tä ôt'ukwe.

Yak, ¡ûûh! Ôyämhihopthi-lä ôthäse is che iyej häp Siw'okw häp tä yahan thäkej.

(T'änch'oye thäse) ¡Yäse thu ayij!

(N'äle Thäse)

zIfwala.

Yäse ische lat'ukwe Siw'okw. Hin'o-tso yahan thäkej.

Thäse.

(Che kamaj kalethäj latichunhayaj) Eeh... Ifwcha ôntichunhiyethila t'at.

fwala.

Isit'ak lapantej tsi nemhit ôkathik ôt'ukwe amho äk. Ôlate t'at tä nemhit ôkhajñhayaj ihi.

Thäse.

¡Eeh...! T'ha häpta che ôntäfwelch'oye Siw'okw.

Ifwala.

(Yiklä thip tä wichi tatei taj) Yäse määh ôy'it'hat-amho m'ek tä is che lawohiyela tä thiwathch'oye hosanis.

Hin'o tä yäme.

Häp thutsha yik tä tiyäjo tañhi, ninowañhiye t'at. Tajthame tä yiwathch'oye hosanis tsi iwoye t'at m'ek tä lafwcha ifwenho.

Thäse.

(Hosanis-pakas) ¡N'älej tä häp täjpa hin'o tä ôt'ukwe!
Thek ônte ôtte y'ite.

Ch'enho.

¡Uw! ¿Täjche laweta w'ot-che lataw'atshan?

Thäse.

Kha. W'ohit n'o-eth che ôwat... T'hä häpta iche m'ek tä ôty'ätshanej ame. ¿Atsi m'ek tä lawoinea tä lalanhi pinu?

Ch'enho.

¿Ha lahanej m'ek tä ôwoynea? Ôt'hatej hal'ä ôthäs.
Ôfwitsenej t'hä häpta tefwaj at-ni tä ôtaj t'hä ipofwo t'at hal'ä, nitchuttshaniyet'at tä ôlanhi pinu. ¡Ha...ha...! ¿Ha law'en, che w'et tachuttshan?

Thäse.

¡Yak, häp p'a tä akey täjtso!

Eeh is äp ôyik. (yik)

Khit'a m'ek che t'uhawetej tä ôwoye. (Iläte iñhäj hosanis-pakas). Ôtham-tsot ônkenhiyela hosanis-pa.

T'hokfwaj.

¡Uw! ¿Atsi m'ek tä lawoye?

Thäse.

Ôt'ukwet hin'o tä they Siw'okw.

T'hokfwaj.

Ôtham t'at täja. ¿Chipte tä lat'uhläk law'enn'o?

Thäse.

Ôfwcha mat tä ichen-n'o, iwatlä pinu-pa.

T'hokfwaj.

Yak, ¡Eeh! Ch'äj t'hatn'oye akhäñhis tä ihi äphi ôhanej pinu.

¡Um, matche tä hak'onek!

Thäse.

W'etso che ka katah-lä wet ahäpkhit'a. (It'hate p'ante lakhäñhis tä tsänt'ähes wet hin'o-tso nikat'hiyetlä). Ôyik n'älej tä ahäpe hin'o tä awit'änhtsaj.

Hin'o tä yäme.

Äp iläte iñhäj hosanis-pakas tä tumche tä tetsow äp yiwathei.

Lapes tä ôtamakch'oye che ka hapeya hin'o-pa wet ôletch'oye wet ôyäpinhila.

(Tatänhit tä ihi)

Siw'okw.

(Iyahin che tä tetsow) W'awuthit-che äp n'o-eth tä n'anhlä kanhiy.

¿Silat-wo p'iya? ¡K'hit'a p'a!

Atsinha ¿atsi m'ek tä lat'ukwe?



Thäse. (Y'el) N'aiñw'en tä pajya! Ôt'utamche täjmat kamaj.

Ôfwcha tä iwatlä aka- pinu.

Siw'okw. Eeh, ch'äj tsa akhäñhis. (Tach'awhlä wet yachaje khäñhis)

Thäse. Siw'okw, ¿ha che lakathik lanekn'okwe? Häptä ôfwcha t'uhläk lanek tä öyäpil tsi t'uhläk thewn'oyej.

Siw'okw. (Nitichunthit'at) Eeh,... is t'at...!

(Tä nichutho atsinha tä paj) Ôyik at amche.

(Tä tañhichet tä ihi)

Hin'o tä yäme. Thamil yikhen tä yapil, yokwet yämhen tsi Siw'okw matche tä yahoyenhlä tä tiyäjche tañhi.

Ifwala. (Akäjthi) jum! jche ot'hat'ho mat che lathok'hiyela! T'ha häpta nitehiyet-tso.

Thäse. Ôûh, w'etna m'ek tä lawatyahlä. (Hiw'enho lakhäñhis)

Ifwala. ¿Ch'aj ha Siw'okw nek-n'e amche?

Thäse. Ôûh , itchufwi hup, w'etsiy yaho kana.

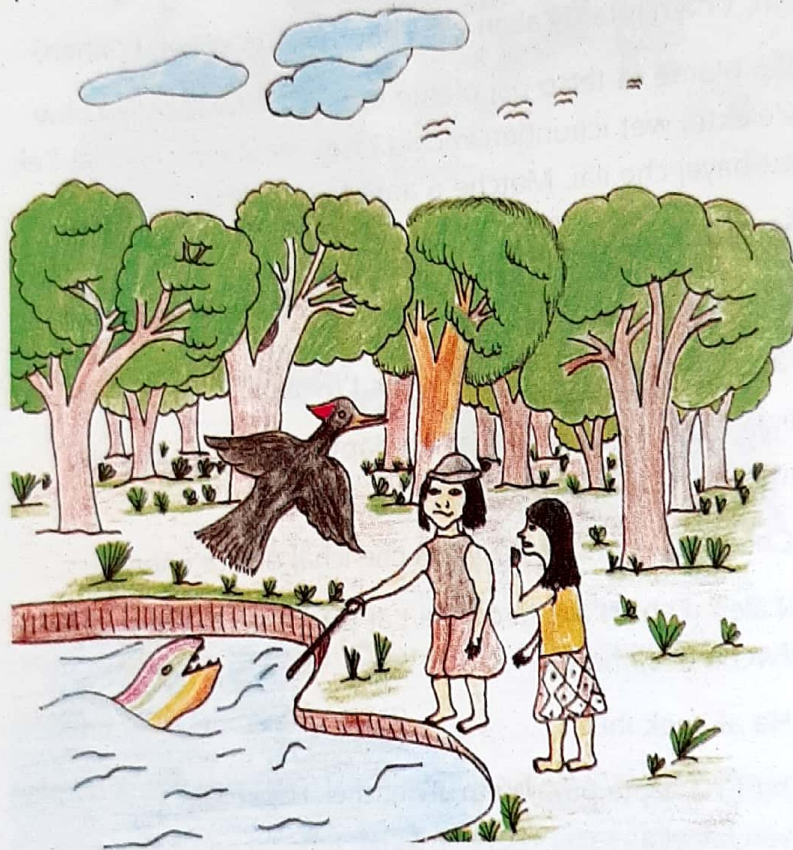
- Ifwala.** Yäse, at'hana tä ôkajthi wet äp ôwo tamseka. Tsi am t'ha haw'et isei wet ôtham-tso t'ha ôttañhiyela t'at hach'efwa.
- Thäse.** ¿Ha lakathihit'ak lacheyjäntej afwont'his wet awalai häp Siw'okw?
- Siw'okw.** ¿Chi iwoye Ifwala! Matche tä is thip-na, ôhumin. (lyahin thutsha), ¡la! ¿ha lanek tä ôw'elekthi?
- Thäse.** ûûh, t'ha häpta ôy'akan ayij-chä thaka m'eñhei. (Yikhen)
- Hin'o tä yäme.** Häp p'ante tä tetso paj p'ante tä nitäkw ifwalas. Siw'okw w'elekthi wet ichunhen wichi tä iyej. Ifwala-tso t'ha taj t'ek at t'hayej che iläi. Matche p'ante tä nithak'al.
Ifwala tä hape...
- Ifwala.** ¡Ônchuyuhlä w'ahat!
Yäse ¿ha hach'efwa t'uhit'ahläk t'iwokoi?
- Thäse.** P'iya, ôty'ätshane ayij. T'ha häpta che m'ek hiw'en, nits'ilakhitche hotanaj.
- Ifwala.** ¡Ch'aj! yej then athakl'iya, is che ichäj ôka m'eñhei
- Siw'okw.** (N'älei) ¡Eeh! N'älej tä ôtyäjei t'at lawomek. Tsi che niteyatso afwcha akajithit'ala.
- Thäse.** ¿Ha akänek ihi?
- Siw'okw.** Kha.T'ha häpta ôtiyäjla eth afwenchei. Häpkhilak ôyen käneka.
- Thäse.** ¿Ha alts'ilkat tä thek?
- Siw'okw.** ûûh, ôts'ilak t'ha häpta ôkäjthit'at. (Yik)
- Ifwala.** Ôwo t'elak-w'eta. (Yik)
- Thäse.** Ôthänhihila itäj. (Yik)
- Hin'o tä yäme.** Tä pitaj lawhäy tä Siw'okw iyej atsinha ipäine wichi tä yahanej tä t'iwokoi. Wet che t'iwokoi t'ha näm tä laka w'ahat isis.
T'ha häpta ifwala p'ante tä häpe thutsha iseskatej lathakl'i häp lafwcha tä iwotaj at tamseka.
- Thäse.** ¡lfwcha! ¡lfwcha!, ônthak'alejthi n'o-ethnaj kana yik at honahaji che kamaj näm. Yäp'ethtshi naji.
- Ifwala.** N'älej tä iyei t'at inät. Thek tamakei, iche p'i m'ek che iyej.

Thäse. Ch'äj wo ôt'uhfwaya.

Ifwala. ¡Määh! ôchäj ôkant'hukwe häpkhilak iwo tamseka Lawo.(Yikhen)

Hin'o tä yäme. Yop'ante kwet nichätei inät. Thamil iyahin inät tä iche m'ek tä n'älehi.

Thäse. ¡lfwcha! Thek yahin-pe inät Siw'okw w'oyis tä i'pe.



Ifwala. Ôtshänlahchä ôtsut, häpkhilak t'aiñchä inät.

(N'älei Lawo tä ihi tä wichi tatei taj)

¡Lawo, nachaj-phä hin'o-naj latim!

Ifwala. Ôtham tä ôthämet. Ôwatlä Siw'okw che tapil n'oyehen.

(Inachaj-phä Siw'okw t'ha nemhit n'o-eth nech'e afwenche t'at)

Hin'o tä yäme. Täthe täjtso tä nech'e iche afwenche tä they Siw'okw. Wet nemhit iwo kotsayej m'eñhei tä ihi inät.

:: Atsinha thutsha, han'äfwaj wet Tus

Law'et: tañhi.

Wichi Tä Itetshan: lajt'unfwaya eth n'atfwas tä 'ochufwenhai.

Thutsha

Lako

Tus

Thutsha.

Ôchuttej che ôtiyäjche tañhi häp tä che ôiche wet ôkäjthi wet ôtamsek ihi.

Lako.

Che latiyäjche tañhi wet ôwohla unfwaya tsi iwohiyet'a che atefwajatni che thek.

Hin'o tä yäme.

Häp ifwala-tso thamil yikhen tä tiyäjche hal'äi, tä nichäte thip tä thamil ifwut'ho, wet thutsha yikch'oye lako wet thayäm at tefwaji tä yik. Häp tä hiw'en m'ek tä itolajfwajthi wet ipelajfwaj, wet tachuma wet tufw, tä tumejlä pitaj lawhäy thutsha t'iseltej tä hich'otshan.



Lako.

Fwel'n'oho atsi tä han'äfwaj lafwcha.

Thutsha.

Che ôhanej ihi lafwcha tajthama tä ôtiyej m'ek te ôtufw tä ôw'ente tä iche tañhi.

Lako.

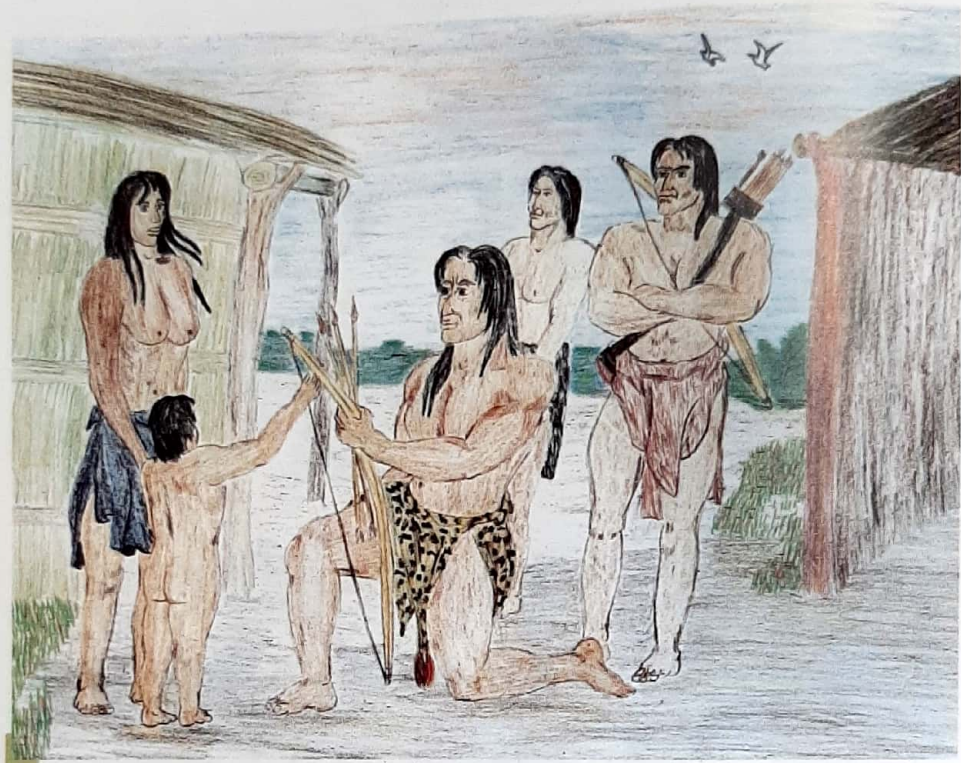
¿chip te p'ante tä kafwelanhyyan'oho? Isit'a tä lawoineje-tso, lahanej tä tañhi iche m'eñhei tä iwoye tä n'otufw tsi is, wet iche iñhäj tä isit'a, iche tä m'ek tä ni'isa thaitäht'ho.

Hin'o tä yäme.

Tä paj wet iche han'äfwaj wet lako ichiñhelit t'at t'ha häp t'upejläk nitäfwalej thäs lafwcha.

Thutsha.

Che t'haläkw ôthäs wet ôtänlahlä nithokej hin'ol, t'ha häptä eth tefwaji is che ichäj lalutsej hal'ä thäy'e lachähel, wet eth tefwaji itihiyela lalutsej han'äfwaj wet eth che han'äfwaj tachumlä lalutsej häp khilak lafwcha.



Hin'o tä yäme.

Tä t'haläkwtafwaj han'äfwaj wet law'et yenthi p'ante lakäyay tsi n'owat p'antehläk kalethäj lafwcha wet häp p'ante tä...

Tus.

Ôkäjthi tä ôntäfweläj ôthäs, thuu ôt'unläk ôttsufwelamej.

∴ Mamse thäy'e Lawo

T'hänhäyis

N'amhanejay'e

Fwus-pelas

Nhus-kotso

Isilatajaye

N'oyäme t'ha iche p'ante hin'o tä they T'hänhäyis wet laläi asinhäs ihi p'ante täkfwas wet lachita iche p'ante tä they Isilatajaye. Thamil lako they p'ante N'amhanejay'e.

N'amhanejay'e.

¡Yäs! Ek ayij che ifwala wet hoyela achita tä iyej Lawo.

T'hänhäyis.

¡Eeh! öyikhila t'at che ifwala.

N'amhanejay'e.

N'amhanejay'e: ¡Yäs! lamä ayij nain'omhat'hithilak honaj wet awakthatt'hila.

T'hänhäyis.

¡Eeh! matche ämet tsi öyöp'ethitsila che ifwala.

N'amhanejay'e.

Matche tä is öles, tach'ahun'oye m'ek che öwätläk thamil iwoye t'ha iwoyet'at.

Yik T'hänhäyis

Fwus-pelas.

¡Määh! n'ekhen tä n'ahoye achita.

Nhus-kotso.

Matche tä ni'isa lawo, fwitsaj che neitehlä wichi.

T'hänhäyis.

T'ha häpta ch'at'hiyejat n'atfwayej.

Nichäte lachita.



Isilatajaye.

Che ôtiameche. Che is m'at tä lanek hin'o tä ôiyej-tso t'ha fwitsaj iwat'hichet'ahlä wichi.

T'hänhäyis.

¡ÜÜh! ônekhit'a-ne t'ha häpta thako tä t'uhläk yahanej m'ek tä iamej, tsi nithalthiamej.



Isilatajaye.

¡Määh! nekn'okwe tä ôyäpil t'ha häptä iwatläk laweskatthi.

Lawo tiyäjchufwi lawukwe tä t'ukwe T'hänhäyis.

Tä iw'en, tim

T'hänhäyis thäy'e laläi tä nichät'ho Lawo-kachowej wet ithaklitthi. Wet T'hänhäyis y'il mat laläi niteya. Tajthamat tä tujthache tä ithaklitthi tä paj lawo inachäjphä äp Lawo y'il p'ante.

Fwus-pelas.

¿Atsi m'ek che n'awoye, thawukw wet y'ilpa?

Nhus-kotso.

¡Kha! isila, m'ek.tä n'awoye n'atijäytha-pe thawukw wet n'atkhäpfwaye is che iches.

Iches T'hänhäyis

T'hänhäyis.

¡Määh! n'ekhen ôist'at n'at'äne ôchita p'alitsaj tä ikana.

Fwus-pelas.

¡Määh! n'akelchetsi, tejlak m'ek che tee t'ha na-tosichela t'at.

Nhus-kotso.

¡Määh! Isilatajaye tejche niwoya m'ek che lachäjthi t'ha ch'atiyejat n'atfwayej.

Yíkhen p'ante

Fwus-pelas.

Amil mähen tä thapilei ako ôthamil ôtufwthahichela tä ôt'uamehen.

Nhus-kotso.

Ako che hiw'enhla ahilahen wet akäjithila t'at.

N'amhanejay'e hiw'en lales.

N'amhanejay'e.

Matche tä ôkäjthi tsi amil tä n'aleles lat'uamehen wet alefwañhtej m'ek tä ni'isa, häp tä is athoho tsi athalepuhfwas.

■ Atsi m'ek tä is che n'athachufwenej

- 1.] N'at'ukwe iñhäj p'athalis wet n'atenche.
- 2.] N'atichunejthi n'othäntes tä n'aläte pej tä wichi ichumhyenthi tä yämei p'atha tä n'atenche.

REDACCIÓN	Elena Martínez Diego Páez
COORDINACIÓN PRODUCCIÓN DE TEXTOS	María del Carmen Palacios Alumnos y Alumnas wichi del CENM N° 2
ILUSTRACIONES	Alumnos y Alumnas del CENM N° 2 Delfin Gómez Laurencia Vega Mirna Paulo
FOTOS	Juan Carlos Cossio María del Pilar de la Merced Mercedes Llorente
IDEA Y ORIENTACIÓN GENERAL	María del Pilar de la Merced
ARTICULACIÓN TÉCNICO - PEDAGÓGICA	Lic. Roberto Damin Lic. Dora Bordegaray María Mérega

EQUIPO DE PRODUCCIÓN EDITORIAL (DNPC)

COORDINACIÓN GENERAL	Laura Gonzalez
SUB COORDINACIÓN	Verónica González
ASISTENTE DE PRODUCCIÓN	Silvia Corral
DISEÑO	Mariana Velázquez Fernando García Guerra Clara Batista
DIAGRAMACIÓN Y ARMADO	Tatiana Sala Barraquero

Material de distribución gratuita



MINISTERIO de
EDUCACIÓN
CIENCIA y TECNOLOGÍA
PRESIDENCIA de la NACIÓN



Programa Nacional
de Educación
Intercultural Bilingüe